

ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

Навчально-науковий заочно-дистанційного навчання

Форма навчання заочна

(денна, заочна, заочно-дистанційна)

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту

Завідувач кафедри

Г. П. Склад

(підпис, ініціали та прізвище)

«_____» _____ 202__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Перспективи післявоєнного розвитку культурно-пізнавального туризму у Черкаській області»

*зі спеціальності 242 Туризм
освітня програма «Туризм» ступеня бакалавра*

Виконавець роботи Луцкевич Єлизавета Олегівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Науковий керівник к.е.н., доц. Карпенко Юрій Вікторович

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Полтава – 2024

ЗМІСТ

Стор.

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ	5
1.1 Сутність, зміст та об'єкти культурно-пізнавального туризму	5
1.2 Типологія культурно-пізнавального туризму	15
1.3 Креативний туризм – сучасний тренд культурно-пізнавального туризму	25
РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ У ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ	34
2.1 Аналіз туристичної діяльності та інфраструктури у Черкаській області.....	34
2.2 Оцінка потенціалу культурно-пізнавального туризму Черкаської області.....	44
2.3 Розробка культурно-пізнавального туру по Черкаській області	52
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65

ВСТУП

Сьогодні туристична діяльність є засобом досягнення порозуміння і толерантності у відносинах між етнічними спільнотами і культурами. Врахування потреб і мотивацій різних категорій туристів сприяє кращому використанню культурного потенціалу території країни, робить культурну спадщину регіонів доступною для відвідувачів, покращує його освітню функцію туризму. Тому, важливим напрямком розвитку сучасної туристичної діяльності є культурно-пізнавальний туризм. Україна має тисячолітню історію та культуру з відповідними пам'ятками. Окремі регіони України та її основні культурні центри мають можливості залучати гостей і туристів з усього світу на основі власного культурно-історичного потенціалу. Тому, дослідження розвитку культурно-пізнавального туризму є актуальним на часі.

Питання дослідження розвитку культурно-пізнавального туризму досліджували у своїх наукових доробках такі дослідники, як Баранова К. А., Божко Л. Д., Бондаренко Ю. Г., Гладкий О. В., Грановська В. Г., Дичковський С. І., Карий О. І., Кляп М. П., Кулиняк І. Я., Мельниченко О. В., Миронов Ю. Б., Огінок С. В., Прокопишин-Рашкевич Л. М., Рєзунова В. О., Свидрук І. І., Снігур К. В., Стукан Т. М., Шандор Ф. Ф., Шевелюк М. М. та інші. Проте, незважаючи на увесь спектр досліджень зазначених авторів, дана проблема потребує подальшого розкриття з урахуванням сучасних реалій в Україні.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні заходів, щодо післявоєнного розвитку культурно-пізнавального туризму у Черкаській області.

Досягнення та реалізація поставленої у роботі мети потребує вирішення таких завдань:

- з'ясувати сутність, зміст та об'єкти культурно-пізнавального

туризму;

- визначити типологію культурно-пізнавального туризму;
- дослідити креативний туризм – сучасний тренд культурно-пізнавального туризму;
- здійснити аналіз туристичної діяльності та інфраструктури у

Черкаській області;

- провести оцінку потенціалу культурно-пізнавального туризму

Черкаської області;

- розробити культурно-пізнавальний тур по Черкаській області.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процеси розвитку культурно-пізнавального туризму України.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та практичні аспекти дослідження розвитку культурно-пізнавального туризму у Черкаській області.

У роботі використано такі наукові методи дослідження: морфологічного аналізу, системного аналізу, критичного аналізу, табличний, порівняння та узагальнення.

Інформаційну базу кваліфікаційної роботи склали Закони України, Постанови Уряду, Кабінету міністрів України й інші правові акти, інформація Державної служби статистики України, наукові статті, матеріали конференцій, монографії, а також матеріали мережі Інтернет.

Результати дослідження доповідались на кафедральному круглому столі студентів та аспірантів «Туризм і молодь – 2024» (м. Полтава, 15 січня 2024 р.), який проводився у Полтавському університеті економіки і торгівлі».

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання результатів дослідження при проектуванні туристичних продуктів у сфері культурно-пізнавального туризму Черкаської області в умовах повоєнного відновлення економіки України.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

1.1 Сутність, зміст та об'єкти культурно-пізнавального туризму

Термін «культурний туризм» об'єднує дві тісно пов'язані та доповнюючі соціальні сфери: культуру та туризм.

Поняття культура – це сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом історії.

У Декларації Всесвітньої конференції з питань культурної політики (ЮНЕСКО, 1982 р.) термін «культура» трактується як комплекс не тільки матеріальних і духовних цінностей, а й інтелектуальних і емоційних особливостей суспільства, до яких належать різні види мистецтва, спосіб життя, основні правила існування людини, системи цінностей, традиції та вірування [50].

Культура також є результатом історичного накопичення норм і правил, прийнятих у суспільстві з метою його збереження та гармонії. До нього входять наука, освіта, література, моральні цінності, мистецтво, спосіб життя, які формуються під впливом світогляду людини і суспільства.

Закон України «Про культуру» трактує культуру як сукупність матеріального і духовного надбання певної людської спільноти (етносу, нації), нагромадженого, закріпленого і збагаченого протягом тривалого періоду, що передається від покоління до покоління, включає всі види мистецтва, культурну спадщину, культурні цінності, науку, освіту та відображає рівень розвитку цієї спільноти [58].

У культурній сфері здійснюються різні види діяльності, спрямовані на задоволення культурних потреб громадян. Ця діяльність включає творчий, науковий, господарський, бібліотечний, музейний, інформаційний, освітній, культурно-оздоровчий та розважальний аспекти. Вона спрямована на

створення, демонстрацію, поширення, збереження, популяризацію та використання культурних надбань і цінностей.

Туристичні подорожі забезпечують можливість суспільству пізнавати культурні цінності та об'єкти культурної спадщини та популяризувати свої національні культурні надбання.

Згідно Закону України «Про туризм» під поняттям «туризм» розуміється тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає [64].

Всесвітня туристична організація визначає туризм як діяльність людей, які подорожують у місця за межами свого звичайного середовища та залишаються там не більше одного безперервного року для відпочинку, бізнесу та інших цілей [102]. Науковці зазначають, що туризм відрізняється від подорожей. Подорож – це ширше поняття, ніж туризм. Наприклад, подорож може включати військові походи, переселення людей, експедиції, кочові міграції тощо. Подорож – це переміщення людей у часі та просторі. Незалежно від пункту призначення, напрямків, виду транспорту та часових інтервалів людину, яка подорожує, називають мандрівником. Відповідно до Закону України «Про туризм» [63] турист – це особа, яка подорожує територією України або до іншої країни з метою, не забороненою законодавством країни проживання, на строк від 24 годин до одного року без будь-якої форми платіж, який буде здійснено. діяльності та із зобов'язанням залишити країну або місце проживання протягом зазначеного терміну. Якщо відвідувач перебуває поза звичайним середовищем проживання з туристичною метою менше 24 годин, він класифікується як екскурсія [34].

Загальноприйнятого визначення культурного туризму не існує. Різноманітність підходів до трактування культурного туризму не дає можливості знайти єдиний правильний шлях до його розуміння. При цьому можна виділити два основних підходи до аналізу цього явища: технічний і концептуальний. Перший підхід базується на описі типів туристичних

дестинацій, які приваблюють відвідувачів з культурно-освітньою метою, і тому розглядає культуру як продукт. Інший підхід, описує мотиви, що є в основі культурного туризму, і характеризує бажання людей відвідати культурні об'єкти та дізнатися нову інформацію, вказуючи на орієнтацію на «культурний процес». З цієї точки зору науковці зазначають, що Європейська асоціація освіти в туризмі та рекреації приділяє особливу увагу у своїх публікаціях «елементу навчання» як центральному аспекту культурного туризму [6].

Концепція «культурного туризму» була вперше запропонована та обговорена на Всесвітній конференції з питань культурної політики в 1982 р.

Всесвітня туристична організація визначає культурний туризм у широкому сенсі як усі подорожі людей, оскільки вони задовольняють людську потребу в різноманітності, яка спрямована на підвищення культурного рівня особистості та надання нових знань, досвіду та зустрічей, а також у вузькому сенсі – рух людей з культурними мотивами, наприклад, освітні поїздки, поїздки на виставки мистецтва та культури, поїздки на фестивалі та інші культурні заходи, відвідування місць і пам'яток [89].

Міжнародний науковий комітет з культурного туризму (ICOMOS) дає наступне тлумачення: культурний туризм – це діяльність, яка дозволяє людям відчувати спосіб життя інших, даючи їм змогу безпосередньо зрозуміти їхні звичаї, традиції, середовище, інтелектуальні ідеї та місця архітектури, історії, археології чи іншого культурного значення, які збереглися з минулих часів [103].

Міжнародна рада з охорони пам'яток та історичних місць (ICOMOS) характеризує культурний туризм як певну організовану діяльність пізнавального, освітнього та елітарного характеру з поширення та вироблення культурної ідеї [17].

Г. Річардс [94] трактує культурний туризм як будь-яке переміщення людей за межі свого звичайного місця проживання для задоволення своїх культурних потреб, яке може включати пасивне відвідування культурних

місць, подій і пам'яток (рухомих і нерухомих, матеріальних і нематеріальних об'єктів, об'єктів культурна спадщина, традиції та мистецтво), а також активний досвід та участь у культурних заходах і творчих процесах. Тому культурний туризм слід розглядати як форму подорожі з метою отримання нових знань у сфері культури та відвідування та знайомства з пам'ятками культури.

Метою культурного туризму є ознайомлення та популяризація серед населення важливих історико-архітектурних, мистецьких пам'яток і географічних місць, що становлять культурну спадщину жителів регіону чи країни, а також етнічних особливостей життя людей. У наукових публікаціях часто зустрічається назва «культурно-пізнавальний туризм», що наголошує на знанні культури регіону чи країни відвідування. Сьогодні культурний туризм розвивається в трьох напрямках:

1. Знання культури та культурної спадщини (культурно-пізнавальна та виховна функція). Це включає:

- освітні поїздки (участь у конференціях, лекціях, семінарах, майстер-класах, курсах іноземних мов) з метою збагачення культурного досвіду;
- відвідування пам'яток культури, музеїв, історичних маршрутів;
- відвідування художніх заходів, фестивалів, виставок, культурних заходів та свят;
- подорожувати з метою відкриття природи, фольклору та мистецтва;
- паломництво.

2. Охорона та відродження культури (функція охорони та збереження культури) [34].

Оскільки зростання популярності культурного туризму пов'язане з усвідомленням громадськістю необхідності захисту та збереження культурних цінностей і культурної спадщини, варто наголосити на таких цілях культурного туризму, як управління об'єктами культурної спадщини (збереження культурної спадщини). об'єкти, ідентичність регіону) і туристів (ринкова привабливість, комерційна життєздатність продукції), а також

вирішення конфліктних проблем, які існують між культурою і туризмом. Хартія туризму говорить, що місцеві жителі міст транзиту та тимчасового проживання мають право на вільний доступ до власних туристичних ресурсів. Це право пов'язане з відповідальним ставленням місцевих жителів до природного та культурного середовища, проявом дбайливого ставлення до своїх дій і поведінки. Також важливо, щоб туристи розуміли і поважали звичаї, релігію та інші аспекти культури народу країни, яку вони відвідують. Щоб сприяти цьому розумінню та дбайливому ставленню, необхідно донести актуальну інформацію про традиції та культурні цінності, які слід зберегти. У Гаазькій декларації Міжпарламентської конференції з туризму підкреслюється, що культурне та людське середовище є важливою умовою розвитку туризму. Раціональне управління туризмом може зробити важливий внесок у розвиток культурної спадщини та підвищення рівня життя людей. Враховуючи цей взаємозв'язок, необхідно вживати дієвих заходів щодо інформування подорожуючих туристів про необхідність поваги до місцевих жителів та збереження культурного середовища місць, які вони відвідують. Крім того, слід сприяти розвитку альтернативних форм туризму, які сприяють зближенню та взаєморозумінню між туристами та місцевими жителями, зберігаючи культурну самобутність [1].

Тому основним принципом розвитку культурного туризму є підтримка сталого розвитку, що означає збереження місцевої культури, культурних і природних об'єктів, а також підвищення рівня життя місцевого населення.

3. Діалог культур (комунікаційна функція). За допомогою культурного туризму туристи мають можливість пізнати культурні об'єкти, спілкуючись з місцевими жителями, перейняти інших і поділитися своїм культурним досвідом, гармонійно поєднати і відтворити риси стародавніх епох у сучасних творах мистецтва, творах мистецтва, літературі. і т. д. і т. д.

Зростаючий інтерес до спадщини, історії, мистецтва та інших аспектів культури стає все більш очевидним. Загалом, розвиток культурного туризму має потенціал для стимулювання економіки, збереження культурної

спадщини та сприяння взаєморозумінню між різними культурами. Очікується, що в майбутньому популярність цього виду туризму зросте [34].

Термін «пізнавальний туризм» вперше був використаний на Всесвітній конференції з питань культурної політики (1982 р.). Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури вважає освітній туризм ще одним видом туризму, «який враховує культури інших народів». Хартія пізнавального туризму Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць (ICOMOS) визначає пізнавальний туризм як форму туризму, основною метою якого, серед інших завдань, є «відкриття пам'яток і місць» [47].

О. Бейдик, включає до поняття культурний туризм діяльність щодо відвідування та ознайомлення з історико-культурними та природничо-географічними пам'ятками [3].

На думку В. Федорченка, пізнавальний туризм – це туристичні подорожі, основною метою яких є задоволення допитливості та інших пізнавальних інтересів. Дослідник вважає, що екскурсійний туризм є аналогом пізнавального туризму [78]. П. Пуцентейло вважає, що пізнавальний (екскурсійний) туризм – це подорожі та подорожі з пізнавальною метою [64]. На думку Ф. Шандора, культурний туризм – це відвідування історичних, культурних чи географічних місць. А пізнавальний туризм – це туристичні подорожі, тури, прогулянки з метою відвідування всіх регіонів, місць, туристичних центрів тощо, вивчення пам'яток природи, історії та культури, побуту та традицій. місцевого населення, народних промислів і промисловості, досягнень науки, культури, промислового виробництва, будівництва [84]. О. Никига вважає, що пізнавальний туризм слід трактувати як подорож, основною метою якої є ознайомлення туриста з культурними об'єктами та ресурсами в місці тимчасового перебування, де основною формою організації є екскурсія [47].

До видів пізнавального туризму відносяться:

- 1) міський туризм (ознайомлення з містом як об'єктом туризму);
- 2) етнографічний туризм (пізнання культури, традицій, народних

промислів, побуту населення певної місцевості);

3) історичний туризм (пізнання місць історичних подій на даній території, особистостей, пов'язаних з певними історичними подіями або які відіграли важливу роль в історії даного регіону) [24].

М. Драгомирецька об'єднує культурну та пізнавальну складову даного виду туризму і визначає культурно-пізнавальний туризм, як «тимчасове переміщення окремих осіб за межі їх постійного місця проживання, зумовлене наявністю інтересу до відвідування культурних пам'яток, історичних місць та музеїв, художніх галерей, включаючи культурні події, драматичні та музичні театри, концертні зали, виставки і експозиції, які пов'язані з історико-культурною спадщиною, творчістю та мистецтвом мешканців певної території, їх повсякденним стилем життя, з метою задоволення культурних потреб, набуття нового досвіду та знань» [23].

Пізнавальні екскурсії мають багато тематичних варіантів: екскурсії історичні, літературні, театральні, етнографічні, фольклорні, природознавчі та ін.

За способом організації розрізняють два види пізнавальних турів:

- 1) стаціонарні (з туристами, які проживають у місті, туристичному центрі);
- 2) маршрутні тури (відвідування різних міст і центрів, визначних пам'яток, побудованих у формі опису маршруту) [47].

Культурний туризм передбачає створення та реалізацію туристичного продукту як системи туристичних і культурних послуг. Туристичні послуги включають різні види послуг, такі як розміщення, транспорт, харчування, а також інші пов'язані з туризмом послуги, такі як екскурсії, розваги, відпочинок і сувеніри. Культурні послуги спрямовані на задоволення культурних та інтелектуальних потреб людини, сприяють творчому та духовному розвитку особистості, передбачають відвідування об'єктів культури, відвідування вистав, відвідування фестивалів тощо [34].

Розробляючи продукт культурного туризму, необхідно враховувати, що

не всі культурні пам'ятки чи культурні продукти сприймаються однаково. Наприклад, є туристичні пам'ятки, які є мотиваторами подорожі, та інші, які стимулюють діяльність у пункті призначення. Це пояснює популярність традиційних центрів культурного тяжіння, таких як великі столиці чи історичні пам'ятки або місця, пов'язані з екзотичними культурами, які мають конкурентну перевагу перед новою пропозицією продуктів культурного туризму через їхню високу символічну цінність [90].

Послуги культурного туризму, що входять до складу культурно-пізнавальних турів, включають: історико-культурні екскурсії, поїздки до культурних об'єктів і пам'яток природи, участь у культурно-історичних та розважальних заходах, відвідування закладів культури, відвідування театральних вистав, відвідування важливих місць культурної цінності, подорожі до священних місць, виконання релігійних процедур, вивчення фольклору, традицій і звичаїв окремих етносів, участь в археологічних експедиціях і розкопках тощо [34].

До об'єктів культурного туризму відносяться:

1. Заклади культури: клуби, будинки культури (палаці), бібліотеки, музеї, картинні галереї, виставкові зали, архіви історико-культурних заповідників, театральні установи (театри, філармонії, концертні організації), кінотеатри.

2. Туристичні маршрути:

- історико-пізнавальні/пізнавальні/краєзнавчі маршрути;
- історико-пізнавальні/пізнавальні/краєзнавчі туристичні стежки.

3. Культурно-історичні та архітектурні райони.

4. Ландшафт культурної спадщини:

- парки, сквери та оглядові майданчики;
- природні території, що мають історичну цінність;
- садово-паркове мистецтво.

5. Історико-археологічні об'єкти:

- пам'ятки архітектури, замки, фортеці, палаці, храми, собори,

культові споруди, фортеці тощо);

- некрополі, сакральні місця та споруди;
- наскальні зображення, останки первісних людей;
- місця давніх битв і військових подій, місця, пов'язані з історичними подіями, життям і відомих особистостей, культурою та народними традиціями.

6. Об'єктами монументального мистецтва можуть бути скульптурні пам'ятники, призначені для вшанування історичних подій та видатних особистостей, меморіальні ансамблі, присвячені визначним подіям у житті народу, скульптури, розміщені на відкритих просторах, фонтани, скульптурно-живописні зображення, вітражі та мозаїка. вплетені в архітектурні споруди або прикрашають їх інтер'єри та екстер'єри.

7. Культурно-історичні та розважальні заходи:

- ярмарки, місцеві базари;
- музичні/театральні/кінофестивалі;
- театральні вистави;
- вуличні розваги;
- релігійні заходи та заходи;
- історичні реконструкції;
- специфічні культурно-розважальні заходи (наприклад, Бразильський карнавал).

8. Спосіб життя людей, які проживають у певному регіоні:

- народні художні промисли;
- традиції, обряди та святкування (гуцульські поминальні традиції, які складаються з розваг, якими займалася молодь під час поминального обряду, подібних до тих, що відбувалися під час весняних свят і весілля; ворожіння на Івана Купала; шлюбні обряди; різдвяний обряд; великодні звичаї. тощо);
- об'єкти етнографії (національний одяг та вбрання, страви, предмети

побуту, фольклор та народна музика тощо);

- перекази, легенди, вірування, знання та вміння, що передавалися з покоління в покоління [34].

«Об’єкти культурної спадщини національного значення є особливою історичною або культурною цінністю і повинні відповідати критерію автентичності, а також принаймні одному з таких критеріїв: справили значний вплив на розвиток культури, архітектури, містобудування, мистецтва країни; безпосередньо пов’язані з історичними подіями, віруваннями, життям і діяльністю видатних людей; репрезентують шедевр творчого генія, стали етапними творами видатних архітекторів чи інших митців; були витвором і зниклої цивілізації чи мистецького стилю. Критерій автентичності означає, що пам’ятка повинна значною мірою зберегти свою форму та матеріально-технічну структуру, історичні нашарування, а також роль у навколишньому середовищі» [56].

«Об’єкти культурної спадщини місцевого значення повинні відповідати критерію автентичності, а також принаймні одному з таких критеріїв: вплинули на розвиток культури, архітектури, містобудування, мистецтва певного населеного пункту чи регіону; пов’язані з історичними подіями, віруваннями, життям і діяльністю видатних людей певного населеного пункту чи регіону; є творами відомих архітекторів або інших митців; є культурною спадщиною національної меншини чи регіональної етнічної групи» [56].

За видами об’єкти культурної спадщини поділяються на:

- археологічні – залишки людської діяльності, які знаходяться під поверхнею Землі та під водою і є невідтворюваним джерелом інформації про її походження та розвиток цивілізації;

- історичні – будинки, споруди, їх комплекси, окремі поховання та некрополі, важливі місця, пов’язані з важливими історичними подіями, з життям і діяльністю видатних людей, культурою та народним побутом;

- об’єкти монументального мистецтва – твори мистецтва: самостійні –

пов'язані з архітектурними, археологічними чи іншими пам'ятками та комплексні – що їх утворюють;

- об'єкти архітектури та містобудування –архітектурні споруди, та пов'язані з ними твори монументального, декоративного та пластичного мистецтва; природно-архітектурні комплекси, історичні центри, вулиці, райони, площі, залишки старого планування та забудови;

- об'єкти садово-паркового мистецтва;

- ландшафт – природні території, що мають історичну цінність [54].

Отже, культурно-пізнавальний туризм – подорожі, метою яких є ознайомлення, пізнання, культури, історії та мистецької спадщини, задля розуміння її унікальності та самобутності з метою особистісного розвитку та навчання.

Наведені вище дослідники вважають культурний туризм різновидом дозвілля, що передбачає як.

У наступному підрозділі нами буде досліджено типологію культурно-пізнавального туризму.

1.2 Типологія культурно-пізнавального туризму

«Типологія – вид наукової систематизації, класифікації чогось за спільними ознаками з допомогою абстрактних теоретичних моделей (типів), у яких фіксуються найважливіші структурні або функціональні особливості досліджуваних об'єктів» [101].

На думку О. Гладкого класифікацію культурно-пізнавального туризму можна здійснювати за наступними напрямками:

- науково-природничий туризм (науково-польові дослідження із залученням звичайних туристів-волонтерів);

- історико-археологічний туризм (екскурсії історичними місцями та участь в археологічних розкопках);

- етнографічний та краєзнавчий туризм (вивчення місцевих обрядів, звичаїв, традицій, знання народного побуту, фольклору, ремісничих технологій, ремесел тощо);
- архітектурно-історичний туризм (відвідування туристами пам'яток архітектури, пов'язаних з певним історичним періодом) (рис. 1.2.1).



Рис. 1.2.1 Категорії культурно-пізнавального туризму [12]

У працях ряду зарубіжних дослідників поняття культурно-пізнавального туризму розглядається, як спосіб дізнатися більше про природу та культурну спадщину регіону чи дослідження мистецької спадщини, фольклору, побуту, архітектури, мистецтва та інших елементів культурного життя [91; 93].

Ще один важливий чинник для організації культурно-пізнавального туризму – наявність історико-культурних туристичних ресурсів.

«Історико-культурні туристичні ресурси – це сукупність створених у процесі історичного розвитку пам'яток матеріальної і духовної культури, які є об'єктами туристського інтересу. До групи історико-культурних туристичних ресурсів належать пам'ятки історії та архітектури, унікальні

звичаї, обряди тощо» [49].

Залежно від знання про те, якому культурному об'єкту віддається перевага, а також мети поїздки виділяють такі основні види культурно-пізнавального туризму:

- етнографічний та краєзнавчий туризм – подорожі з метою пізнання місцевої історії, культури, побуту, народних ремесел, мови та фольклору чи культури народу. Різновид – музейний туризм, метою, якого є подорожі для відвідування музеїв;
- етнічний туризм (ностальгічний туризм) – відвідування туристами місць свого історичного проживання з метою ознайомлення з історією та культурою місцевого населення, пізнання традицій місцевого населення, духовного розвитку, дізнатися про своє етнічне походження;
- архітектурно-історичний туризм – подорожі до місць, пов'язаних з важливими історичними подіями, а також до об'єктів архітектури, містобудування та історичних об'єктів культурної спадщини;
- історико-археологічний туризм – подорожі історичними місцями та участь в археологічних розкопках та археологічних експедиціях;
- подієвий туризм – відвідування або участь у певних культурних заходах і заходах;
- культурно-релігійний туризм – відвідування святинь і культових місць, знайомство з релігією та релігійними звичаями країни, участь у релігійних заходах, паломництва.

На думку дослідників, дані типи культурно-пізнавального туризму мають нечіткі межі, оскільки відвідувач може мати одну або кілька мотивацій для відвідування місця призначення або низки місць призначення для задоволення своїх культурних потреб, які поєднані з іншими туристичними враженнями [34].

Залежно від призначення розрізняють культурний туризм:

- міський – основним мотивом поїздки є вивчення міської культури,

незалежно від розміру міста;

- сільській – основним мотивом поїздки є вивчення культури маленьких сіл.

Залежно від пріоритету та обсягу споживання культурних благ виокремлюють наступні рівні культурного туризму в мотивації туриста [5]:

- професійний – базується на професійних контактах;
- спеціалізований – основною метою туриста є задоволення культурних потреб;
- неспеціалізований – споживання культурних благ є важливою, але не основною метою туризму;
- асоційований – основною метою візиту є діловий, пізнавальний, науковий чи спортивний туризм та у разі необхідності з доповненням програми перебування споживанням культурних цінностей;
- культурний квазітуризм – пересування місцевих жителів, де одним із мотивів є споживання культурних благ.

ЮНЕСКО визнає культурно-пізнавальний туризм, як унікальну форму туризму, яка відрізняється від інших форм туризму та має свої особливості. Дана форма туризму відрізняється від рекреаційного тим, що спрямована на розуміння або оцінку природи відвідуваного місця. Існує також різниця між історико-культурним туризмом. Історичний туризм використовує ресурси, успадковані з минулого, ресурси, які, на думку людей, відображають і виражають їхні цінності, вірування, знання та традиції, що постійно розвиваються, незалежно від власності. Дана форма туризму включає всі аспекти навколишнього середовища, які є результатом взаємодії між людьми та місцями протягом тривалого часу. Культурно-пізнавальний туризм зосереджується на матеріальній та нематеріальній спадщині, сьогоденні і навіть майбутньому (креативні індустрії, дизайн, кіно, ЗМІ та розваги) [89].

Культурно-пізнавальний туризм взаємодіє з іншими видами і формами туризму чи сферами життя:

- культурно-екологічний туризм – передбачає формування інтересу до особливостей взаємодії культури і природи, участь у культурно-екологічних програмах;
- культурно-освітній туризм – подорожі з метою вивчення культури та визначних пам'яток відвідуваної країни, участь у тематичних лекціях і конференціях;
- колекційний туризм – основним мотивом поїздки є пошук певних предметів колекціонування, які можна побачити наживо, познайомитися або відвідати місця, де живуть або працюють відомі люди культурних і творчих професій – актори кіно чи театру, письменники, музиканти, художники, архітектори тощо [34].

Дослідники виокремлюють також, арт-туризм, відомого як культурний туризм. Використання нових методів і механізмів просування культурного туристичного продукту сприяло переходу культурного туризму на новий рівень [67]. У результаті чого, відокремився сегмент мистецького туризму, що пов'язано зі зростанням інтересу туристів як до розкручених всесвітньо відомих, так і до місцевих об'єктів аматорського мистецтва – артефактів (рис. 1.2.2).

Арт-туризм слід розуміти як будь-яку діяльність, яка передбачає відвідування місць і об'єктів з метою зустрічі з мистецтвом [51]. Цей вид туризму цікавий людям, які подорожують виключно для знайомства з мистецтвом, але також включає відвідувачів, які відвідують артефакти в межах спеціальних турів. Артефакти є популярними туристичними об'єктами, оскільки вони мають матеріальну та художню цінність і викликають емоції у туристів. Нині арт-об'єкти поступово витісняють «витвори мистецтва» та «пам'ятки архітектури» та все більше інтегруються в публічний простір міста [67].

Чинники, що впливають на розвиток арт-туризму, поділяють на статичні (природно-кліматичні умови, географічне положення, культурна спадщина та історичні умови) та динамічні (рис. 1.2.3).

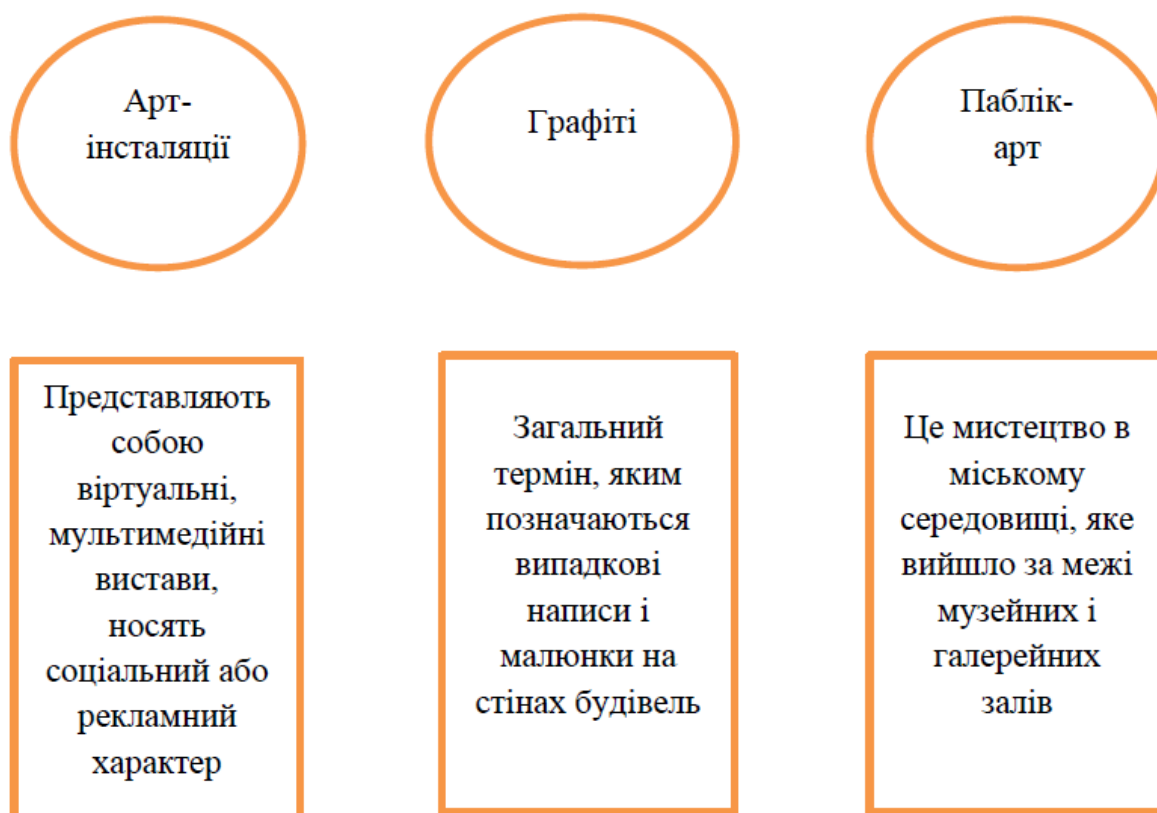


Рис. 1.2.2 Класифікація арт-об'єктів у міському середовищі [77]

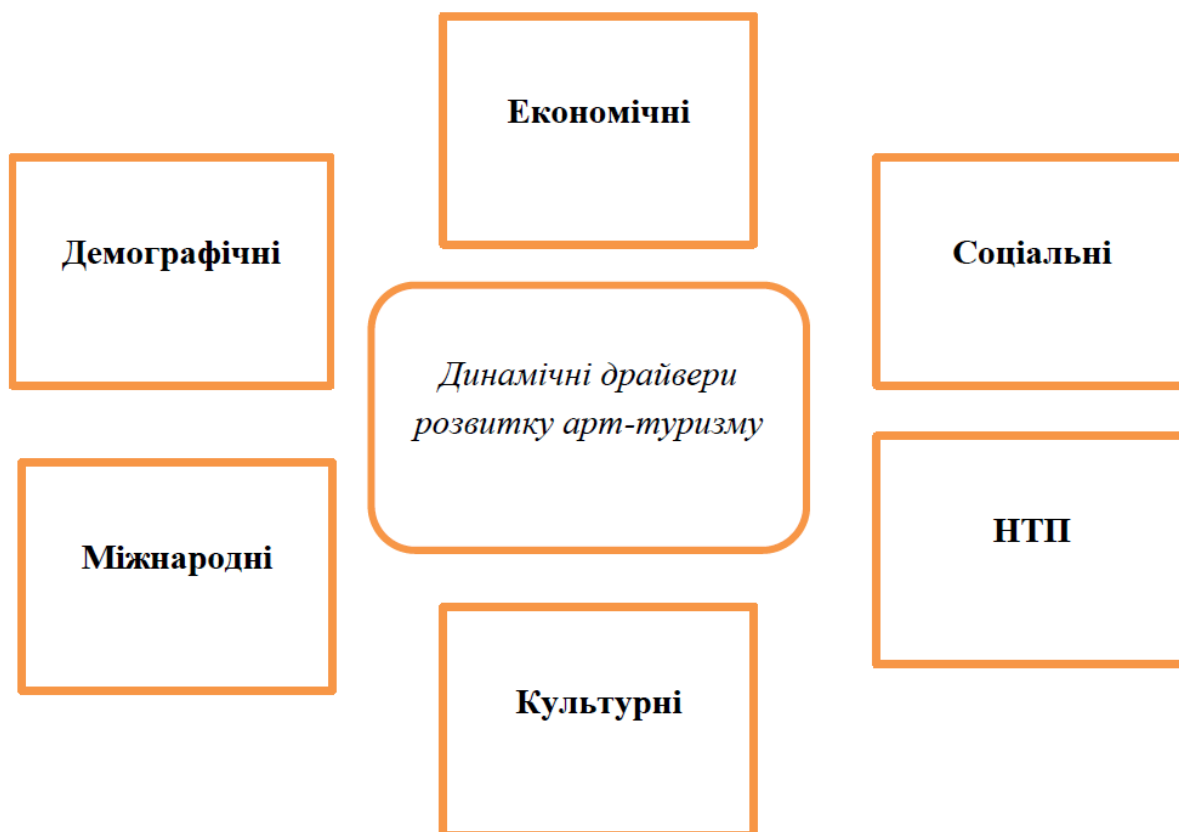


Рис. 1.2.3 Динамічні чинники розвитку арт-туризму [44]

На рис. 1.2.3 наведено динамічні чинники розвитку арт-туризму.

Економічні чинники передбачають зростання доходів туристів і відносно дешевизну турів, що робить їх доступними.

Соціальні чинники спонукають туристів до пошуку емоцій, вражень, залучення до творів художньої творчості.

Науково-технічний прогрес дозволяє реалізувати футуристичні арт-інсталяції.

Культурні чинники дозволяють перетворити подорож на інтелектуальний відпочинок, відвідавши форуми сучасного мистецтва.

Міжнародні чинники сприяють поширенню процесів глобалізації та залученню туристів до масової художньої культури.

Демографічні чинники керують процесами урбанізації та сприяють перетворенню міст на мистецьке середовище [44].

Тому арт-туризм має вирішальне значення для розвитку території, особливо для сучасних міст як сприятливих місць для арт-об'єктів. Арт-туризм, на відміну, наприклад, від дарк-туризму, сприяє формуванню позитивних вражень у туристів і сприяє їх інтелектуальному спокою [67].

Туристичний ринок в Україні щороку змінюється, розвивається та встановлює нові правила функціонування окремих підрозділів туристичної діяльності. З диверсифікацією попиту на туристичні потреби та збільшенням обсягів попиту на окремі регіони, де туристичний сектор був змушений розширювати свої горизонти, виділяючи нові підвиди туризму для реалізації та організації ще більшої кількості туристична діяльність. маршрути, які зацікавлять сучасного туриста. Виникла потреба у пошуку нових туристичних ресурсів і нових вражень, які можуть сприяти реорганізації культурно-пізнавальної сфери туристичної індустрії та наповнення сфери туристичних послуг новим змістом [10].

«Нині в міжнародному туризмі, крім традиційного культурно-пізнавального напрямку, в практику вже увійшли поняття культурно-історичний, культурно-релігійний, культурно-антропологічний, культурно-

екологічний, історико-етнографічний, культурно-етнічний, культурно-етнографічний, етноекзогенний та інші підвиди пізнавального туризму. Зокрема, під культурно-історичним туризмом слід розуміти туристичну подорож з метою задоволення інтересу до історії регіону (країни, області, району), відвідини пам'ятних місць, історичних пам'ятників, організація тематичних лекцій з історії та інших заходів, спрямованих на дослідження історичних аспектів краю» [10].

Культурно-релігійний туризм передбачає інтерес до релігій з відвідуванням культових місць, місць паломництва, організацією тематичних лекцій з релігії, ознайомленням з релігійними звичаями, традиціями, обрядами та обрядами свого регіону. Відвідування країни з метою ознайомлення з сучасною культурою та інтересом представників етносу, що розвивається, з еволюційної точки зору становить суть культурно-антропологічного туризму. Інтерес до археології країни, відвідування пам'яток старовини, розкопок, участь в археологічних експедиціях, розкопках є основою для культурно-археологічного туризму. Культурно-екологічний туризм – це задоволення інтересу туриста до пізнання процесів у взаємодії природи і культури, відвідування природно-культурних ансамблів, участь у культурно-екологічних програмах і можливість ознайомитися з природно-культурними пам'ятками. Його історико-етнографічний напрямок пов'язаний з пізнанням історико-етнічних об'єктів. Культурно-етнічний туризм передбачає відвідування батьківщини предків, ознайомлення з культурною спадщиною та етнічними особливостями народів регіонів. Об'єктом культурно-етнографічного туризму є пізнання культури етносу певного регіону, предметів, предметів і явищ у межах етнічної культури, побуту, костюму, мови, фольклору, традицій і звичаїв, творчості певного етносу регіону [10].

Етноекзогенний туризм передбачає відвідування місць певної країни (регіону), які так чи інакше пов'язані з некорінними (нетитульними) етносами. Зазначені ознаки та особливості поняття етнотуризму, виділяє його

як вид пізнавального туризму, основною метою якого є відвідування етнокультурного об'єкту з метою ознайомлення з історичними, археологічними, антропологічними, етнографічними, культурними, архітектурними та побутовими особливостями тієї чи іншої особи (етносу), яка проживає або проживала на цій території [10].

Етнотуризм може бути представлений у різних формах. По-перше, відбувається відвідування поселень, які зберегли особливості традиційної культури та побуту певних народів. Ці поселення можна назвати показовими або демонстративними, вони є постійними або тимчасовими. По-друге, етнотуризм передбачає відвідування музеїв народного побуту [8]. Особливий інтерес становлять скансени – етнографічні музеї під відкритим небом, де представлені зразки традиційної архітектури та предмети побуту та проводяться народні свята [9]. При цьому людина може на власні очі побачити предмет, що відноситься до якоїсь культури та епохи, дізнатися про його діяльність і символічне призначення, доторкнутися до нього і відчувти причетність до культури народів [10].

Розвитку етнотуризму сприяють різноманітні виставки, присвячені культурі, архітектурі та побуту етнографічної спільноти. При організації етнотурів часто використовують відвідування центрів народних промислів та залучення до програми туру етнографічних музеїв, експозиції яких яскраво підкреслюють проблематику відповідного туру [96].

Успішною є адаптація етнічних традицій до туристичної діяльності під час етнічних свят і фестивалів. Зокрема, фестивалі демонструють яскраво виражену поліетнічність регіонів, уособлюють якнайкраще збереження давніх обрядів і традицій, що дає змогу наповнити місцевий ринок туристичних послуг новим якісним туристичним продуктом. Включення до туристичних маршрутів місць з етнічними святами та фестивалями покращить туристичну інфраструктуру регіону, зробить його більш привабливим туристичним напрямком [10].

Як зазначають дослідники, завдяки етнотуризму людина отримує

можливість побачити традиційну архітектуру, місцевих жителів у національних костюмах, приміряти традиційний народний одяг, взяти участь у традиційних святах, спробувати автентичні страви та придбати предмети прикладного мистецтва та сувеніри [10].

Оскільки інтерес до історії, традицій і звичаїв сприяє розвитку подорожей і розширенню туристичного кругозору, надаючи туристам можливість відвідувати інші країни, завдання етнотуризму полягає у підвищенні культурного рівня туристів під час подорожі, задоволення їх культурних та інформаційних потреб, залишення приємних спогад, навчанні цінувати власне минуле, проводити з ними традиційні майстер-класи, які наочно показують життя етносу краю. Тому, доцільним є розвиток такого напряму етнотуризму як майстер-класи традиційних ремесел на базі мистецьких осередків та можливість відвідування туристами таких об'єктів шляхом включення їх у туристичні маршрути. Така діяльність, з одного боку, сприяє збереженню ремісничих традицій, а водночас слугує засобом їх популяризації та адаптації культурної спадщини до туристичних послуг. Етнографічні музеї часто стають центрами збереження народних ремесел, зберігаючи колекції засобів для виготовлення одягу чи інших предметів ужитку, а також самих виробів. А найбільш прийнятною можливістю використання традиційної етнокультури в туризмі є масові заходи подієвого типу, особливо фестивалі [39].

Отже, розуміння типології культурно-пізнавального дозволяє сформулювати систему знань про даний вид туризму, визначити структуру туристської мотивації та типи споживачів, сформувати в них знання про культурну спадщину та креативні індустрії, а фахівцям ефективно здійснювати розробку та презентацію програм культурно-пізнавальних турів.

У наступному підрозділі нами буде досліджено креативний туризм, як—сучасний тренд культурно-пізнавального туризму.

1.3 Креативний туризм – сучасний тренд культурно-пізнавального туризму

З розвитком креативної індустрії популярності набуває креативний туризм, який виник на основі з культурного туризму. Відповідно до Закону України «Про культуру», «креативні індустрії – це види економічної діяльності, метою яких є створення доданої вартості і робочих місць через культурне (мистецьке) та/або креативне вираження» [58]. З 2017 р. в Міністерстві культури України працює сектор з розвитку креативних індустрій, а з 2018 р. створено Директорат креативних індустрій. За визначенням Департаменту культури, медіа та спорту, креативні індустрії включають галузі, які виникають на основі індивідуальної творчості, навичок і таланту, і які мають потенціал для збагачення та створення робочих місць шляхом створення та використання інтелектуальної власності. Згідно з визначенням ЮНЕСКО, «креативні індустрії є галузями, що мають на меті створення, виробництво та комерціалізацію нематеріальних та культурних творчих змістів. Ці змісти зазвичай захищені правами інтелектуальної власності і можуть приймати форму продуктів або послуг» [100].

Креативна індустрія охоплює кілька сфер діяльності: творчість в аудіовізуальних медіа; розвиток туризму; спортивний майданчик; книговидання та видання преси; збереження культурної спадщини; сценічне мистецтво; образотворче мистецтво [36].

Згідно з визначенням Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), «креативний туризм – це форма подорожі, яка має на меті отримати цікавий і автентичний досвід, спільно вивчаючи мистецтво, спадщину або особливий характер місцевості, та сприяє зв'язку з мешканцями, які створюють цю живу культуру» [99].

Відмінною рисою креативного туризму є створення особливої атмосфери, яка полягає в активному залученні туристів, інтерактивності, надання туристам можливості відкривати, пізнати, зрозуміти, пізнати,

увібрати новий заряд культури з позитивом та енергією, досягти нових звершень, отримати позитивні враження, заохочувати до творчості замість пасивного сприйняття матеріальних культурних цінностей. Акцент у даному виді туризму робиться не на туристичному продукті, а на відчуттях і враженнях, які турист отримує в процесі споживання. Туристам пропонуються не масові, а персональні продукти, послуги та враження. У той час як культурний туризм розглядається як пасивна форма споживання, яка складається із знань туристів про культуру чи об'єкти культурної спадщини, креативний туризм – це інтерактивні форми залучення туриста до культурного процесу [34].

Ідея креативного туризму полягає не тільки в знайомстві з місцевими пам'ятками, відвідуванні закладів ресторанного бізнесу тощо. Такий відпочинок дозволяє не тільки отримати нові емоції, а й зберегти їх у своїй пам'яті. Унікальні будівлі, місцева національна кухня, сувеніри – це не все, чим може пишатися будь-яка країна. Креативний туризм – є засобом щоб не втратити своєрідність культури та її етнічне різноманіття. Креативний туризм – це подорожі, метою яких є отримання захоплюючого та автентичного досвіду зі спільним навчанням у сфері мистецтва, спадщини чи особливого характеру простору, і який забезпечує зв'язок з тими, хто живе в цьому місці, і живі створюють культуру [2].

Відмінною рисою креативного туризму є взаємодія, знайомство з новою культурою, що відбувається безпосередньо у розвитку специфічних для регіону навичок. Завдання такого типу мандрівників – зануритися в новий світ, з усіма його звичаями і традиціями, і бути готовим до навчання різним видам діяльності [2].

Відпочиваючи турист, не тільки спостерігає, але й активно бере участь у всіх дослідженнях, що наповню відпочинок новими враженнями та додає йому сенсу. Його створено з метою для того, щоб відпочиваючі не тільки могли ознайомитися з місцевими пам'ятками, а й відкрити та запам'ятовувати нове і цікаве. Креативний туризм відрізняється від

відпочинку у готелі, де все включено і підходить допитливим людям, які хочуть отримати від подорожі незабутні враження [2] .

Креативність – здатність людини породжувати нове, розширюючи і трансформуючи бачення майбутньої дійсності; це творча конструкція. Креативність передбачає творчий підхід до нових властивостей об'єкта на основі вже наявних властивостей [97]. Креативність – це масштабна тема, яка не вийшла за межі сфери туризму, і окрім активного використання креативності в бізнес-процесах туристичних компаній, важливим трендом у туристичних компаніях став розвиток креативного туризму. Він заснований на ідеї поєднання творчості та подорожей, надаючи туристам можливість відчути культуру та історію певного регіону через творчу діяльність. Креативний туризм пропонує мандрівникам ексклюзивні враження, а також можливість вивчити нові культури та звичаї.

Концепція креативного туризму як форми культурного туризму набула поширення на початку XXI ст. Туризм пропонує відвідувачам можливість розвинути свій творчий потенціал через активну участь у курсах і тренінгах, характерних для місця відпочинку, де вони проводяться [95].

Відповідно до визначення Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), «креативний туризм – це подорож, спрямована на отримання зацікавленого й автентичного досвіду, зі спільним навчанням у царині мистецтва, спадщини або особливого характеру простору, і вона забезпечує зв'язок з тими, хто проживає в цьому місці та створює цю живу культуру» [99].

Дослідники зазначають, що відмінною рисою креативного туризму є інтерактивність, ознайомлення з новою культурою, яке відбувається безпосередньо з освоєнням навичок, властивих конкретному регіону. Завдання, яке стоїть перед подорожуючими такого роду – постаратися повністю зануриться в новий світ, з усіма його звичаями і традиціями, і навіть бути готовим до освоєння різного роду занять. Наприклад, навчитися танцювати або відкрити секрети приготування національних страв» [2].

Л. Божко наголошує, що креативний туризм – це самодостатній продукт, який залежно від поставлених завдань легко змінює свій формат і тематику і залишається креативним за своєю суттю та метою. Креативні туристичні програми можуть наповнити маршрути мандрівників, події, екскурсії та дозвілля. У них затишно поєднуються романтично-ностальгічні настрої та мрії про наше майбутнє [4]. Креативний туризм – це форма туризму, яка зосереджена на культурному та творчому досвіді, такому як мистецтво, музика, їжа та ремесла. Креативні туристи – це мандрівники, які хочуть досліджувати культуру та творчість місця призначення, беручи участь у таких заходах, як малювання, виготовлення гончарства, уроки кулінарії та вивчення традиційних ремесел.

Серед особливостей креативного туризму дослідник виокремлюють наступне (рис. 1.3.1).



Рис. 1.3.1 Особливості креативного туризму [43]

«Принципи креативного туризму базуються на ідеї, що подорож має бути активним досвідом, а не пасивним. Творчих туристів заохочують зануритися в культуру, яку вони відвідують, і активно залучатися до неї

через творчу діяльність. Це можна зробити, беручи участь у майстер-класах, семінарах чи заняттях, які пропонують місцеві жителі, або просто досліджуючи місцевість на власних умовах» [43].

«Творчі (креативні) туристи часто шукають унікальний досвід, який неможливо знайти в іншому місці. Вони можуть зупинитися в бутік-готелях або відвідати місця, які зазвичай не відвідують інші туристи. Творчі туристи також часто беруть участь у майстер-класах або заняттях, які пропонують місцеві мешканці, щоб дізнатися про традиційні ремесла чи техніки, характерні для місцевості, яку вони відвідують. Крім того, творчі туристи можуть шукати можливості для культурного обміну та діалогу з місцевими жителями, щоб отримати уявлення про різні традиції та способи життя» [43].

Важливо вказати на контексти творчості в туризмі (рис. 1.3.2).



Рис. 1.3.2 Контексти творчості в туризмі [43] на основі [4]

Креативний туризм стає все популярним у світі через його освітні та культурні аспекти. Зокрема серед молоді, яка шукає нових вражень і вивчає різні культури. Креативний туризм пропонує мандрівникам можливість брати участь у місцевій культурі через майстер-класи, курси чи інші заходи,

пов'язані з місцевою культурою. Цей вид туризму також сприяє культурному обміну між туристами та місцевими жителями, що може допомогти побудувати мости між різними культурами [43].

В Україні креативний туризм ще тільки зароджується, але набирає обертів завдяки своєму потенціалу економічного зростання та зайнятості. Україна має багату культурну спадщину, яку можна досліджувати через даний вид туризму. Відвідувачі можуть познайомитися з традиційними видами українського мистецтва, такими як українські писанки, вишивка, ткацтво, кераміка та різьблення по дереву, а також взяти участь у майстер-класах під керівництвом місцевих художників або майстрів традиційних их ремесел. Креативні туристи також можуть дослідити колоритне сучасне мистецтво України відвідавши галереї і музеї, де представлені роботи сучасних українських митців та взяти участь у їх майстер-класах, де можуть дізнатися про їхні техніки та стилі. Також української кухня є однією з головних принад для багатьох туристів, де туристи також можуть взяти участь у кулінарних майстер-класах або пройти курси кулінарії від місцевих кухарів [43].

«Щодо інституційної підтримки розвитку креативного туризму в Україні, Уряд вживає певних заходів для підтримки розвитку креативного туризму, зокрема надаючи фінансування таким проектам, як розвиток туристичної інфраструктури та створення нових пам'яток. Крім того, Україна має багату культурну спадщину, яку можна досліджувати за допомогою творчих занять, таких як уроки малювання чи майстер-класи з танців. Втім, в Україні відсутня будь-яка програма розвитку креативного туризму, як і креативний туризм не виділений окремим видом в українському законодавстві (зокрема, у Законі України «Про туризм»). Для подальшого розвитку креативного туризму в Україні необхідно вирішити ще низку проблем. Одним із таких викликів є недостатня обізнаність українців про креативний туризм. Крім того, існує потреба у додаткових інвестиціях в інфраструктуру та маркетингові кампанії, які сприятимуть розвитку

креативного туризму в Україні» [43].

Креативний туризм – це вид туризму, який поєднує в собі не тільки відпочинок і нові враження, а й можливість зануритися в зовсім інше середовище, зазирнути за лаштунки звичайного життя.

Креативний туризм – це також подорожі в етнічну глибинку, де люди живуть і думають по-іншому, роблять дивні речі, а також це можуть бути подорожі для набуття досвіду або пізнання, наприклад подорож службу в армії або навчання в школі гейш, командних поїздок та екшн-ігор. Сьогодні екшн-ігри як напрямок креативного туризму все більше витісняють тимбілдінг-тренінги і навіть успішно використовуються у командних, ігрових та маркетингових кампаніях. Крім того, креативний туризм викликає інтерес у жителів мегаполісів як вид активного дозвілля, де можна відволіктися від повсякденних турбот і не тільки поринути в зовсім інший світ, але й відкрити щось в собі та оточуючих тощо [84].

Даний вид туризму відрізняється від інших різновидів тим, що завдання туроператорів полягає не в тому, щоб не тільки організувати відпочинок туристів, а створити для них умови, де вони зможуть відкрити, знайти, навчитися, зрозуміти щось самотійно, зняти тягар повсякденних проблем, відновити енергію. з позитивом та енергією для нових звершень. Особливість полягає в тому, що головне не місце, куди їде група, а враження, які у мандрівників залишаються від поїздки. Цей тур не про переміщення в просторі, а про створення особливої атмосфери [84].

Основою формування креативного туризму є культурний туризм. Основна ідея концепції креативного туризму передбачає залучення туриста до творчої діяльності та набуття автентичних вражень. Головна відмінність між культурним і креативним туризмом: у культурному туризмі суспільство відіграє другорядну роль, коли йдеться про найпопулярніші місця; креативний туризм спонукає до відходу від масового туризму та спрямований на збереження традицій та культури.

Креативний туризм – подорож, що передбачає спостереження або

безпосередню участь у творчому процесі, що відбувається на певній території з метою проникнення в культуру та ознайомлення з традиціями, мистецтвом чи ремеслами. Творчість може виражатися як у матеріальній формі, так і в нематеріальній [70].

В останні десятиліття багато міст і регіонів почали позиціонувати себе як «креативні». ЮНЕСКО визнала їх і запровадила концепцію «креативних міст» у 2004 р. Креативний туризм є однією з форм креативних індустрій, значення і роль якої у формуванні економіки зростає з кожним роком. Це галузі, які виникають на основі індивідуальної творчості, навичок і талантів і мають потенціал для створення робочих місць завдяки використанню інтелектуальної власності [88].

В Україні, починаючи з 2017 р. діє сектор розвитку креативних індустрій [69], а у 2018 р. почав функціонувати Директорат креативних індустрій [21]. Національне бюро програми ЄС «Креативна Європа» [45] в рамках нової програми ЄС «Креативна Європа 2021-2027 рр.» в Україні визначає 12 секторів культурних та креативних індустрій, зокрема, також ремесла.

Ресурси креативного туризму, основою якого є нематеріальна культурна спадщина, можуть відрізнятися залежно від дестинації, країни, де розташована дестинація та бачення креативного туризму конкретного регіону чи країна. У Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО [31] зазначає, що «нематеріальна культурна спадщина – це звичаї, форми представлення і вираження, знання і навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти і культурні простори, визнані співтовариствами, групами і, в деяких випадках, особами як частина їхньої культурної спадщини» [79].

Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України ведеться на виконання ст.12 Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини, яку Україна ратифікувала у 2008 р. Наразі в Україні нараховується 88 елементів національної культурної

спадщини [46].

Одним із основних джерел креативного туризму є ремесла, які найкраще відображають місцеве життя та культуру, як вона розвивалася залежно від культури, релігії та іноді політичних поглядів. Народне ремесло – це ручне виготовлення предметів із використанням звичайних підручних матеріалів і простих задумів. Народні промисли належать до нематеріальної культурної спадщини. Навіть якщо матеріальний об'єкт, створюється в результаті діяльності майстра, його створення неможливе без спеціальних знань, умінь, техніки та досвіду, а також, що не менш важливо, творчості особистості ремісника та збережених і переданих роками традицій [61]. Нематеріальна культурна спадщина також втілюється в мові, виконавському мистецтві, звичаях, ритуалах, святах, знаннях і практиці, пов'язаних з природою і всесвітом, знаннях і практиках, пов'язаних з традиційними ремеслами. Ремесла можуть бути важливою частиною розвитку креативного туризму в різних контекстах і можуть стати надійною основою для ініціатив позиціонування території. Проте є загрозою через масове виробництво та уявну перевагу промислового виробництва над традиційними техніками [70].

Отже, креативний туризм – це сучасний тренд культурно-пізнавального туризму, який окрім відвідування туристичних об'єктів також передбачає спостереження, занурення в історію, ознайомлення з культурними та мистецькими традиціями.

У наступному розділі нами буде досліджено стан та перспективи післявоєнного розвитку культурно-пізнавального туризму у Черкаській області.

РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ У ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1 Аналіз туристичної діяльності та інфраструктури у Черкаській області

Туристичну діяльність як термін можна трактувати з різних сторін. Значні частини населення зазвичай розуміють під ним туризм, відпочинок, екскурсії та відпочинок. У контексті економічних відносин туризм визначається як виробничо-обслуговуюча діяльність з надання різноманітних туристичних послуг або діяльність з організації турів з туристичною метою.

Станом на 2020 р. у Черкаській області було зареєстровано 259 турфірм, з яких 20 здійснювали туроператорську діяльність. Кількість суб'єктів туристичної діяльності в 2017 р. порівняно з 2016 р. зменшилася і становить 88 суб'єктів. 86,4 % – 76 турагентств, які займаються виїзним туризмом [25].

Починаючи з 2016 р., в області відбувалося стрімке зростання туристичного потоку. Так, якщо у 2015 р. область відвідало 710 тис. туристів, то у 2019 р. їх кількість становила 1 млн 363 тис. осіб (збільшення на 92 %; також це перевищує показники 2018 р. на 8 %) (рис. 2.1.1) [74].

Як зазначають дослідники, у Черкаській області спостерігається тенденція до зменшення кількості туристів, які обслуговуються туристичними операторами. Така ситуація пов'язана як зі світовою кризою, зміною пріоритетів у туристів – об'єктивними чинниками так і з суб'єктивними чинниками – відсутність чіткої організації галузі, неконтрольованість тематики туристичної діяльності через реорганізаційні процеси. Крім того, якість послуг і цінова політика часто не відповідають запитам споживачів. Тому постає питання про необхідність розширення екскурсійної пропозиції для туристів [25].

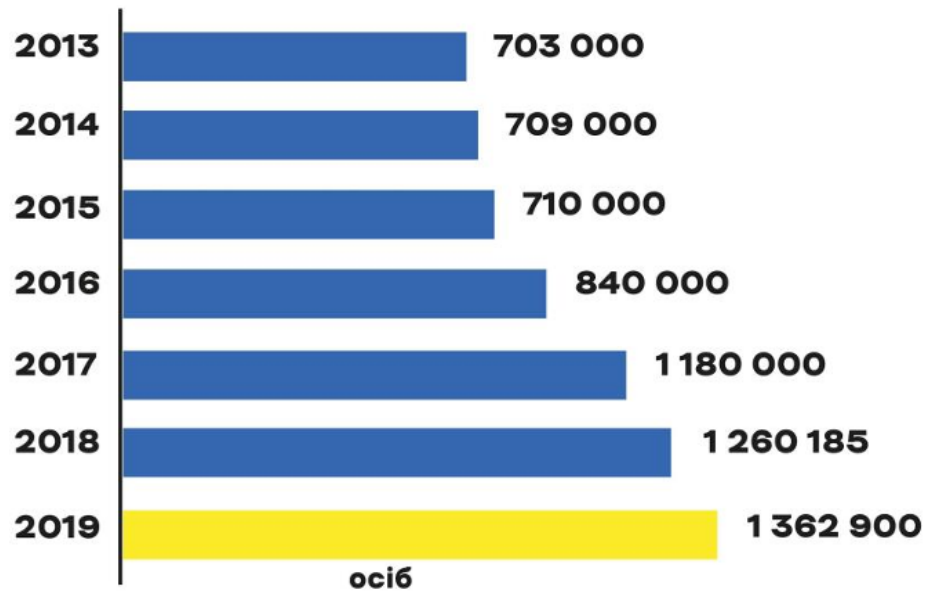


Рис. 2.1.1 Туристичний потік Черкаської області у 2013-2019 рр. [74]

У табл. 2.1.1 наведено кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, за видами туризму у Черкаській області, 2000-2020 рр.

Таблиця 2.1.1

Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, за видами туризму у Черкаській області, 2000-2020 рр. [15]

Роки	Кількість обслугованих туристів (осіб)	у тому числі:		
		іноземних туристів	туристів, які виїжджали за кордон	туристів, охоплених внутрішнім туризмом
1	2	3	4	5
2000	22730	1010	600	21120
2001	23174	602	578	21994
2002	25261	576	533	24152
2003	34353	4110	1049	29194
2004	28322	1151	1900	25271
2005	34459	1449	3301	29709
2006	39046	1791	4884	32371
2007	40901	1112	6930	32859
2008	43049	953	10619	31477

Продовж. табл. 2.1.1

1	2	3	4	5
2009	31702	441	6942	24319
2010	36289	712	8260	27317
2011	11375	13	7066	4296
2012	12260	34	8556	3670
2013	15984	11	10451	5522
2014	9694	12	7504	2178
2015	8520	-	6742	1778
2016	11684	-	10015	1669
2017	20953	-	17618	3335
2018	26383	24	22995	3364
2019	39145	85	32929	6131
2020	15761	-	12370	3391

Як свідчать дані табл. 2.1.1 за досліджуваній період найбільша кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, за видами туризму у Черкаській області склала у 2008 р. – 43049 осіб, з них іноземних туристів – 953 особи, туристів, які виїжджали за кордон – 10619 осіб, туристів, охоплених внутрішнім туризмом – 31477 осіб. Найменша кількість туристів була зафіксована у 2015 р. – 8520 осіб.

На рис. 2.1.2 наведено кількість іноземних туристів (осіб), які відвідали Черкаську область у 2000-2020 рр.

Як свідчать дані рис. 2.1.2 за досліджуваний період найбільша кількість іноземних туристів (осіб), які відвідали Черкаську обл. була у 2003 р. – 4110 осіб. У 2015-2017 рр. та у 2020 р. таких туристів взагалі не було, що пов'язано як з об'єктивними (наприклад. COVID-19 у 2020 р.) так і суб'єктивними чинниками.

Як зазначають експерти, основними причинами змін у структурі туристичного потоку стали низька якість національного турпродукту; відсутність сприятливих умов для розвитку туристичної сфери, у тому числі державної інвестиційної політики у сфері туризму; відсутність цілісної комплексної системи управління та контролю за використанням туристично-

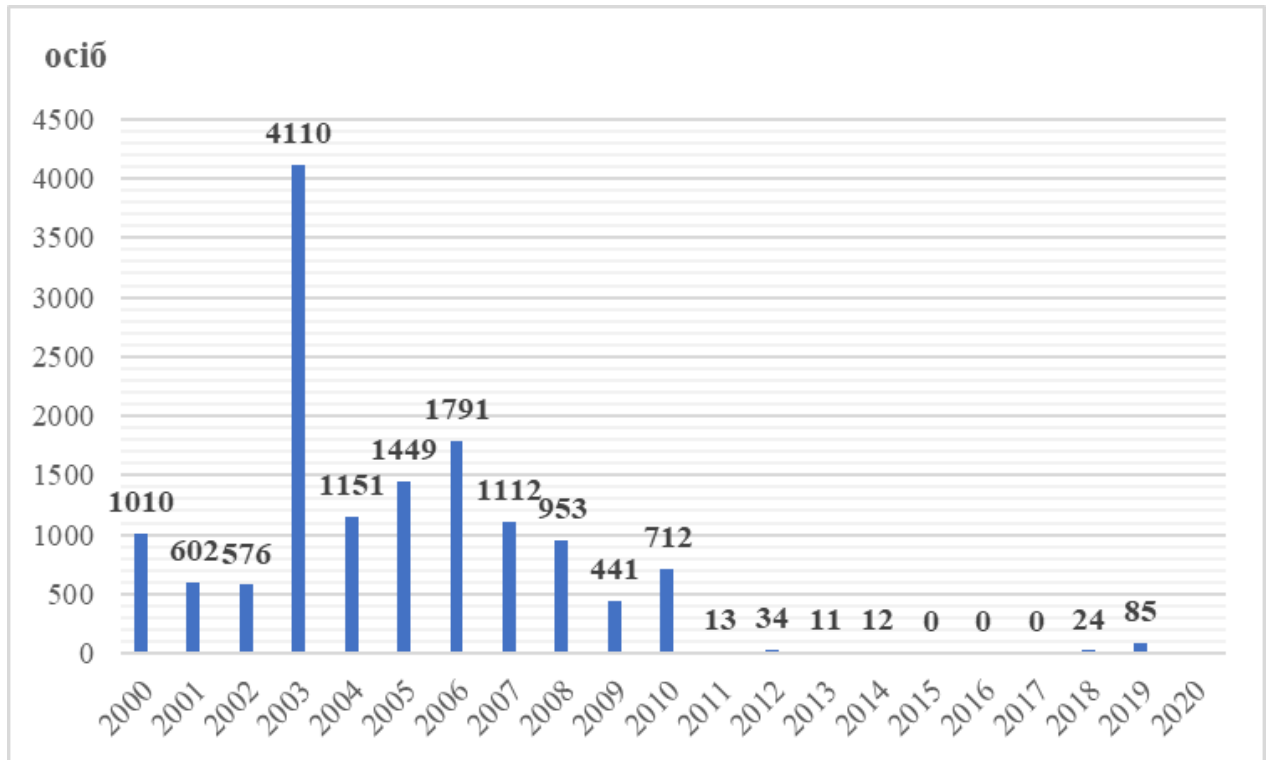


Рис. 2.1.2 Кількість іноземних туристів (осіб), які відвідали Черкаську обл. у 2000-2020 рр. [15]

рекреаційних ресурсів країни, різних відомчих підпорядкованостей з питань туристично-відпочинкових і рекреаційних ресурсів.

За результатами опитування «GFK Україна» з українців які подорожують з відпочинковою метою 37% українців планують відпочинок самостійно, близько 12 % користуються послугами турфірм, а понад 50 % українців планують свою відпустку самостійно готові скористатися послугами туристичної фірми [25].

У табл. 2.1.2 наведено показники розподілу туристів, обслугованих турагентами, за метою поїздки у Черкаській обл., 2018-2020 рр.

Як свідчать дані табл. 2.1.2 за досліджуваний період відбулося стрімке зростання кількості туристів, обслугованих турагентами, за метою поїздки яких у Черкаську обл. з 3093 осіб у 2018 р. до 13950 осіб у 2020 р. Також область туристи відвідують з метою лікування та спортивного туризму, але частка таких туристів на загальному фоні незначна.

Таблиця 2.1.2

Показники розподілу туристів, обслужованих турагентами, за метою поїздки у Черкаській обл., 2018-2020 рр. [19]

Кількість туристів, усього	У тому числі за метою поїздки					
	службова, ділова, навчання	дозвілля, відпочинок	лікування	спортивний туризм	спеціалізований туризм	інші
2018 р.						
3225	3	3093	8	121	-	-
2019 р.						
8692	-	8607	55	30	-	-
2020 р.						
13950	-	13950	-	-	-	-

Сума надходжень туристичного збору по Черкаській області склала 4 млн 727 тис. грн що у 6,5 разів, ніж у 2018 р. дане зростання пояснюється змінами у законодавстві, оскільки у 2019 р. було встановлено нові ставки туристичного збору [74].

Туризм в області відіграє значну роль у створенні нових робочих місць тому прослідковується динаміка зростання кількісних показників колективних засобів розміщування. Так, якщо у 2011 р. кількість закладів тимчасового розміщення становила – 65 одиниць, то у 2012 р. їх кількість збільшилась до 69 одиниць, у 2013 р. – 72 одиниць, а у 2017 р. їх вже функціонувало 76. В області наразі функціонує 758 закладів ресторанного бізнесу та 3 туристично-інформаційні центри (м. Канів, м. Черкаси та Чигиринський район) [82]. На початок 2020 р. залишилося тільки 2 туристично-інформаційні центри (м. Канів та Чигиринський район) За підсумками 2019 р., області функціонувало 55 колективних засобів розміщування, з них 24 готелі та аналогічні засоби розміщування (готелі, мотелі). Втім карантинні обмеження витримали не всі заклади і у 2020 р. склала 43 одиниці. Номерний фонд готельного господарства у 2019 р. склав 4308 номерів, у 2020 р. – 3076 номерів. У 2019 р. у даних засобах розміщування по області перебувало 114025 осіб. Найбільша кількість – 91 %

осіб перебувало у готелях та аналогічних засобах розміщування, найменша ж частка – 0,07 % у інших засобах розміщування. У 2020 р. у зв'язку із карантинними обмеженнями кількість відвідувачів зменшилася майже в 2 рази – 52 433 осіб. Відповідно була кількість іноземців, що перебували у колективних засобах розміщування: у 2019 р. – 4061 осіб, у 2020 р. – 653 особи. Середня тривалість перебування іноземців у колективних засобах розміщування у 2019 р. склала 2,5 дні, у 2020 р. скла 2,1 день [29-30].

За завантаженістю колективних засобах розміщування ситуація була наступна. Так, у межах наявних 4308 місць у колективних засобах розміщування, всього було зареєстровано 2678 відвідувачів, з яких 20 – іноземці. Відповідно у 2019 р. коефіцієнт завантаженості на одне місце в колективному засобі розміщення склав 0,62, тоді як середнє значенні по Україні – 2,85, що свідчить про забезпеченість місцями у колективних засобах розміщення з огляду на кількість туристів в регіоні.

У місті Черкаси відбулося зростання кількості готелів та аналогічних засобів розміщування з 6 у 2018 р. до 8 одиниць у 2020 р. Позитивною тенденцією розширення інклюзивної доступності колективних засобів розміщення для осіб з особливими потребами – у м. Черкаси – у 2019 р. було 2 заклади, в області – 8 закладів [29-30].

У табл. 2.1.3 наведено характеристику основних готельних комплексів Черкаської області.

Таблиця 2.1.3

Характеристика основних готельних комплексів Черкаської обл. [33]

Назва	Категорія	Місце розташування	Кількість номерів
1	2	3	4
Готель «Дніпро»	*****	м. Черкаси	110
Готель «Optima»	***	м. Черкаси	79
Готель «Україна»	***	м. Черкаси	91
Готель «Cherkasy Palace» (колишній «Апельсин»)	***	м. Черкаси	62
Готель «Нива»	н/д	м. Черкаси	60
Готель «Черкаси»	н/д	м. Черкаси	н/д
Готель «Вершник»	н/д	м. Черкаси	21

Продовж. табл. 2.1.3

1	2	3	4
ГК «Selena Family Resort»	н/д	м. Черкаси	
ГК «Perlyna Resort»	н/д	с. Свидівок	
ГК «Riverwood»	н/д	с. Мошни	36
Готель «Reikartz Aquadar»	***	м. Маньківка	119
ГК «Водяники»	н/д	с. Водяники	45
Готель ««Parade Allure»		м. Жашків	17
Готель «Княжа Гора»	***	м. Канів	н/д
Готель «Smile»	**	м. Умань	н/д
Готель «Умань Плаза»	н/д	м. Умань	н/д
Готель «Застава»	н/д	м. Умань	н/д
Готель «Меланія»	н/д	м. Умань	н/д
Готель «Ломо»	н/д	м. Умань	н/д
Готель «Фортеця»	н/д	м. Умань	н/д

«У загальній характеристиці готельних закладів області дослідники виокремили кілька особливих рис, які варті особливої уваги. Перш за все, зазначимо, що в Черкаській області відсутній заклад готельного господарства категорії 5*. Віднедавна категоризація готелів за «зірками» не є обов'язковою, але водночас, готельні заклади досі широко використовують її як досить потужний маркетинговий інструмент, а також з метою встановлення співпраці з туристичними підприємствами. Найвище значення «зіркової» категорії – 4* має готель «Дніпро» у місті Черкаси. Тризірковими також є готель «Оптима», готель «Cherkasy Palace» (м. Черкаси) та «Княжа Гора» (м. Канів). 26 квітня 2021 р. отримав категорію 3* готель «Україна» [11].

В області відсутні заклади, які входять до світових готельних мереж, але є два готелі, що є частиною національної мережі «Reikartz» – «Reikartz Aquadar» у м. Маньківка та готель «Optima» у м. Черкаси.

Найвища їх концентрація засобів розміщення знаходиться: в місті та передмісті Черкас, вздовж річки Дніпро, що сприяє розвитку водного, риболовецького, пляжного та купального туризму та у місті Умань – центрі культурно-пізнавального та релігійного туризму.

Заклади розміщення надають MICE – послуги бізнес-сервісу, можливість оренди конференц-залу, організації ділових заходів, надають такі заклади: «Reikartz Aquadar» (м. Маньківка), «Optima» (м. Черкаси), «Україна» (м. Черкаси), «Cherkasy Palace» (м. Черкаси), «Умань Плаза» (м. Умань), «Водяники» (с. Водяники), ««Parade Allure» (м. Жашків) та інші. Також у готелі «Reikartz Aquadar» (м. Маньківка) та Relax park «Riverwood» (с. Мошни) надають послуги SPA-центрів. Планується найближчим часом надавати такі послуги у ГК «Selena Family Resort».

«В сучасних умовах розвитку інформаційних технологій та панування «ринку споживача» одним з найважливіших інструментів просування, позиціонування, а також забезпечення успіху готельних закладів є мережа інтернет та спеціалізовані сайти (наприклад, booking.com, hotels24.ua тощо), що містять розгорнуту інформацію про заклад, а також дають можливість одразу порівняти з іншими пропозиціями, проаналізувати відгуки інших клієнтів та забронювати номер на обраний період» (табл. 2.1.4) [33].

Таблиця 2.1.4

Представлення та рейтинг основних засобів розміщення Черкаської обл. на сайті booking.com [87]

Назва	Рейтинг	Кількість відгуків	Сайт
1	2	3	4
Готель «Застава»	9,4	248	https://zastava.ua/
Готель «Ломо»	9,3	185	https://lomohotel.com.ua/index.php
Готель «Optima»	8,8	616	https://reikartz.com/uk/hotels/cherkasy/
Готель «Меланія»	8,9	982	https://melania-hotel.business.site/
Готель «Україна»	8,7	549	https://ukraina-hotel.org/index_ua.html
Готель «Черкаси»	8,2	456	—
Готель «Княжа Гора»	8,6	248	https://www.knyazhahora.com/
Готель «Вершник»	8,5	139	http://vershnyk.com.ua/
ГК «Selena Family Resort»	8,4	107	https://hotelselena.info/
Готель «Умань Palace»	8,6	982	https://umanplaza.com.ua/hotels/hotel-uman-plaza
Готель «Parade Allure»	8,3	35	http://paradeallure.com/

Продовж. табл. 2.1.4

1	2	3	4
Готель «Cherkasy Palace» (колишній «Апельсин»)	8,2	562	https://hotelapelsin.com/
Готель «Reikartz Aquadar»	8,1	264	https://aquadar.reikartz.com/ru/
Готель «Фортеця»	7,9	694	http://fortecya.biz/
Готель «Дніпро»	7,7	511	https://hoteldnipro.org.ua/ru
Готель «Нива»	6,8	91	—
ГК «Perlyna Resort»	8,1	8	http://perlyna.biz/

«Проведений аналіз дослідниками засвідчив популярність розташування готельних комплексів поблизу потужних спортивних осередків регіону у яких набуває розвитку спортивний туризм. Мова йде, перш за все, про готельний комплекс «Водяники», який розташований на однойменному гірськолижному курорті. На території Жашківського кінного заводу розташовано готель ««Parade Allure» на 17 номерів, на території кінного клубу у передмісті Черкас розташовано готель «Вершник» на 29 номерів. Іншою особливістю розвитку готельної інфраструктури Черкащини також є розташування засобів розміщення вздовж річки Дніпро. Найяскравішими представниками таких готелів є такі заклади як ГК «Selena Family Resort», ГК «Perlyna Resort», готель «Княжа Гора» та парк-готель «Тихий ліс» [33].

Одним з різновидів засобів розміщення є садиби сільського зеленого туризму. У 2011 р. в області їх налічувалася 21, у 2013 р. – 3 одиниці. За інформацією власників їх середня завантаженість – 60 %. Знаходяться переважно у Смілянському районі – 8 садиб, Черкаському районі – 6 садиб, Канівському районі – 6 садиб [82]. За інформацією ГО «Всеукраїнська спілка зеленого сільського туризму», в області функціонує 7 сертифікованих садиб: 1 садиба третьої категорії; одна садиба – 2 категорії; 3 садиби – третьої категорії та дві садиби базової категорії (табл. 2.1.5).

В Черкаській обл. як різновид колективних засобів розміщення, наявні є хостели. Дослідниками було систематизовано наявну у відкритих джерелах інформацію щодо популярних у регіоні хостелів (табл. 2.1.6).

Таблиця 2.1.5

Зелені садиби Черкаської обл., що мають категорію (ГО «Українська гостинна садиба») [18]

№	Назва	Власник	Адреса	Категорія
1	Коло друзів	Корнілов Володимир Віталійович	с. Будище, Черкаський р-н	***
2	Холодноярський зорепад	Тимофієв Сергій Петрович	с. Сунки, Смілянський р-н	**
3	У пані Олі	Гугля Ольга Василівна	с. Суботів, Чигиринський р-н	*
4	Дві сестри	Савіцька Любов Федорівна	с. Суботів, Чигиринський р-н	*
5	Хата Берегині	Островська Леся Петрівна	с. Мельники, Чигиринський р-н	*
6	Медова садиба	Прохач Ігор Петрович	с. Суботів, Чигиринський р-н	Базова
7	Шполка	Кожухов Олександр Іванович	с. Юрківка, Звенигородський р-н	Базова

Таблиця 2.1.6

Хостели в Черкаській обл. [33]

№ з/п	Назва	Адреса / р-н
1	«Swallow_House»	м. Черкаси, ж/д вокзал
2	Перший хостел в Черкасах	м. Черкаси, вул. 30-річчя Перемоги, 22
3	Третій хостел Олени Кравцової в Черкасах	м. Черкаси, вул. Олени Теліги, 1
4	«Преміум»	м. Черкаси, бульвар Шевченка, 220, кв. 23
5	«Кенгуру»	м. Умань, вул. Кумановського, 41
6	«Davidoff»	м. Умань, вул. Мономаха, 29
7	«Berki-hostel»	м. Умань, вул. Пушкіна, 46
8	In Mordechai	м. Умань, вул. Гайдамацька, 5

Щодо діяльності спеціалізованих засобів розміщення, що є основою розвитку лікувально-оздоровчого туризму в регіоні. У 2017 р. в області функціонував 41 заклад – 12 місце в Україні за кількістю спеціалізованих засобів розміщування, порівняно з 2011 р. кількість цих закладів зменшилася на 17 одиниць посідає [33].

У наступному підрозділі нами буде здійснено аналіз потенціалу культурно-пізнавального туризму Черкаської області.

2.2 Аналіз потенціалу культурно-пізнавального туризму Черкаської області

Визначними туристичними місцями та подіями у Черкаській області, які можуть скласти основу потенціалу культурно-пізнавального туризму є:

- «національний дендрологічний парк «Софіївка» та його оновлена частина «Fantasy Park» (м. Умань);
- Національний історико-культурний заповідник «Чигирин» (у т. ч. резиденція Б. Хмельницького та місце мастку родини Хмельницьких у с. Суботів Чигиринського району, Іллінська церква, 1000-літній дуб Максима Залізняка);
- Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка» (с. Моринці, Шевченкове, Будище Звенигородського району);
- Тарасова (Чернеча) гора (місце поховання Т. Шевченка, м. Канів);
- трипільське поселення у с. Легедзине Тальнівського району;
- урочище «Холодний Яр» (Кам'янський та Чигиринський райони);
- фестивальний рух (зокрема «Тарасова гора» – найбільший мотофестиваль України, «Трипільська толока» (с. Легедзине, Тальнівський район), міжнародний фестиваль «Jazz Діліжанс» (м. Черкаси).

За кількістю відвідувачів визначено ТОП-3 найпопулярніші туристичні локації регіону у 2019 р.:

- 1) Національний дендрологічний парк «Софіївка» у м. Умань – 490 тис. осіб;
- 2) краєзнавчий музей у м. Черкаси – 133 тис. осіб;
- 3) об'єкти Національного історико-культурного заповідника «Чигирин» – 126 тис. осіб» [74].

Потенційні території для організації культурно-пізнавального туризму повинні відзначатися значною кількістю унікальних пам'яток історії та архітектури, мистецтва, культури, а також природних особливостей,

специфікою сучасного життя народу.

В області працюють установи культури і мистецтва, які можуть стати привабливими для туристів:

- обласний музично-драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка;
- обласна філармонія;
- 44 державних та 288 громадських музеїв;
- Шевченківський національний заповідник у м. Канів;
- Національний історико-культурний заповідник «Чигирин»;
- Корсунь-Шевченківський державний історико-культурний заповідник;
- Кам'янський державний історико-культурний заповідник;
- Державний історико-культурний заповідник «Трахтемирів».

«Ще один туристичний об'єкт, що приваблює щороку туристів з усього світу на Черкащину, – могила цадика Рабі Нахмана (Брацлавського) в Умані. Цей вид туризму, безперечно, належить до паломницького туризму, тотожного релігійному. Дослідники стверджують, що паломництво стає тим системотворчим, культуротворчим, духовним епіцентром, який допомагає визначити туристичну діяльність не лише в рамках її функціональної прагматики, що вже зазначається дефініцією «релігійний туризм», а в рамках культурної цілісності, системних уявлень туристичного простору як єдності функцій дії, події, тобто образної презентаційної діяльності людини, а також стану і поведінки» [53]. Цей туристичний об'єкт все більше приваблює десятки тисяч паломників-хасидів з усього світу. Так у 2017 р. на свято Рош А-Шана цей об'єкт відвідало приблизно 30 тис. паломників у 2017 р. і з кожним роком її кількість збільшується на 5-7 % [80].

Паломництво хасидів в Україні регулюється на державному рівні. Так, у 1994 р. на місці поховання цадика Нахмана за Указом Президента України «Про створення Історико-культурного центру в місті Умані Черкаської області» створено Історико-культурний центр.

Ще одним із потужних культурно-історичних центрів Черкащини є національний історико-культурний заповідник «Чигирин», який розташований на території міста Чигирин, а також сіл Суботів, Медведівка, Стецівка. Любителів культурно-пізнавального туризму запрошують відвідати понад 30 пам'яток історії, архітектури, археології та етнографії. Зокрема, до заповідника входить: музей Богдана Хмельницького в Чигині, музей археології ННІ «Чирин», Суботівський історичний музей, обласний історичний музей Медведів, а також етнографічний музей «Українська хата кін. XIX-поч. XX ст.» в селі Стецівка. Найпривабливішим історико-культурним об'єктом є садиба Богдана Хмельницького в селі Суботнє. У 2018 р. туристичні об'єкти заповідника відвідали понад 126 тис. осіб [86].

Планом реалізації стратегії розвитку Черкаської області передбачено планування розвитку туристично-рекреаційної сфери через програму «Підвищення конкурентоспроможності регіону» за проектами: ««Історично-екскурсійний простір «Коло друзів» для мандруючих по Черкащині», Маньківщина туристична «Буцький Каньйон», Розбудова та облаштування туристичного об'єкту «Тясминський каньйон» в м. Кам'янка Черкаської області», «Підвищення інституційної спроможності суб'єктів туристичної сфери області», «Промоція туристичного потенціалу Черкаської області» «Розробка туристичного мобільного додатку «Черкащина туристична» (поширення на всю територію області)», «Проведення рекламного прес-туру по Черкаській області з урахуванням доступності для осіб з інвалідністю, учасників бойових дій та ветеранів АТО». Цілі проектів різні: збільшення потоку туристів до області, розвиток туристично-рекреаційної галузі; розвиток зеленого туризму; покращення соціально-економічного середовища на селі; підвищення обізнаності та професіоналізму фахівців туристичної сфери; популяризація туристичного потенціалу області в Україні; розвиток туристичної привабливості області; пропагування та популяризація туристичного потенціалу регіону через забезпечення відпочінку осіб з інвалідністю, учасників бойових дій та ветеранів [15].

Вивчення природних умов розвитку рекреаційно-туристичної сфери традиційно є одним із перших етапів туристсько-рекреаційної оцінки території, оскільки природні ресурси є одним із провідних факторів, що визначають рекреаційне використання. Туристсько-рекреаційний потенціал чітко орієнтований на використання природних ресурсів, причому туристсько-рекреаційна діяльність охоплює не окремі компоненти природи, а весь природний комплекс (ландшафт) у цілому. Тобто, обираючи місце для туристично-рекреаційної діяльності, туристи насамперед враховують сукупність природних ресурсів, якими володіє територія [7].

Туристсько-рекреаційні ресурси Черкаської області відображають різні етапи розвитку історії і культури, природи, життя і діяльність відомих людей, мають мистецьку і наукову цінність. В області наявні 0,2 тис. га курортних та лікувально-оздоровчих територій і 1,5 тис. га рекреаційних територій з 2091,6 тис. га загальної площі [14], що обмежує розвиток її туристсько-рекреаційного потенціалу.

За даними Черкаської обласної ради на державному обліку в області перебувають 9078 пам'яток, серед них 7169 – пам'ятки археології, 1552 – пам'ятки історії, 184 – пам'ятки археології та 173 – пам'ятки архітектурного мистецтва (рис. 2.2.1).



Рис. 2.2.1 Пам'ятки на державному обліку в Черкаській обл. [81]

Туристським осередком в області є Канівський район де розташований Канівський природний заповідник. «Популярністю у відвідувачів користується музей природи в меморіальному будинку академіка М. Біляшівського. Експозиція музею складається із 7 відділів (археологічного, палеонтологічного, лісового, ботанічного, зоологічного, відділу загальної екології, відділу вшанування пам'яті першого ректора Київського університету – професора М. Максимовича) та двох меморіальних кімнат академіка М. Біляшівського» [66].

В області розташовані їх інші пам'ятки садово-паркового мистецтва:

1) парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення розташований в центрі міста Кам'янка на р. Тясмин, який відвідують понад 30 тис. осіб на рік. Парк перебуває у підпорядкуванні Кам'янського державного історико-культурного заповідника;

2) Корсунь-Шевченківський парк створений в кінці XVIII ст. розміщений на трьох островах р. Рось;

3) парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення «Козачанський» в селі Козацьке Звенигородського району, закладений у XVIII ст. – найстаріший парк України;

4) парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення «Тальнівський парк» в стилі романтизму розташований на території колишнього маєтку Потоцьких-Шувалових. Долина р. Тальянки сформована у вигляді набережних з водопадом і численними джерелами та місточками;

5) парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення Сосновий бір, який розташований на березі р. Дніпро та включає в себе зони активного і тихого відпочинку з альпінізмом та каскадами озер, дитячий сектор, зону пляжів.

У 2019 р. з метою промоції Черкаської області як туристично привабливої дестинації для мандрівників в розробили мапу «Подорожуй Черкащиною зараз», на яку нанесено 43 локації та предмети, що асоціюються з туристичними місцями (рис. 2.2.2).



Рис. 2.2.2 Карта «Подорожуй Черкащиною зараз» [26]



Рис. 2.2.3 Карта «Подорожуй Черкащиною зараз» (зворотній бік) [26]

На зворотньому боці карти міститься короткий опис з контактами та адресами зображених на карті туроб'єктів, а також QR-коди з посиланнями на Google-карти, з інформацією про туристичні об'єкти. За допомогою QR-коду «Більше про мандри Черкащиною тут», можна отримати інформацію про туристичні локації регіону, яких немає на карті. Карта має формат rocket-версії. Доступна двома мовами в друкованому й електронну вигляді. Крім того, мапа містить коротку інформацію про регіон: площа, розташування, відстань, населення, протяжність, автомобільні шляхи (рис. 2.2.3) [26].

На території Черкаської області розташовані природні ландшафти та пам'ятки історії та культури, заповідні території та бальнеологічні ресурси, які створюють усі умови для формування в регіоні високорозвиненого індустріального рекреаційно-туристичного комплексу, що включає комплекс взаємопов'язаних галузей і підприємств господарський комплекс, об'єднаний спільною метою створення конкурентоспроможних санаторно-курортних послуг і рекреаційно-туристичних продуктів.

Аналіз туристичної діяльності Черкаської області показав, що регіон має всі передумови для розвитку культурно-пізнавального туризму, з урахуванням особливостей географічного положення та рельєфу, сприятливого клімату, природного багатства та історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалу.

На сьогодні в області нараховується 531 об'єкт природно-заповідного фонду загальною площею понад 75,1 тис. га, що становить 2,9 % від загальної площі області. Також в області є 222 заказники, 192 природні пам'ятки, 59 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва та 52 заповідні території. На території області розташована значна кількість об'єктів історико-культурної спадщини: 1547 пам'яток історії та культури, з них 77 – національного та 1470 – місцевого значення [15].

На території Черкаської області розташовані природні ландшафти та пам'ятки історії та культури, заповідні території та бальнеологічні ресурси,

які створюють усі умови для формування в регіоні високорозвиненого індустріального рекреаційно-туристичного комплексу, який включає комплекс взаємопов'язаних виробництв і підприємств у господарський комплекс, об'єднаний спільною метою створення конкурентоспроможних санаторно-курортних послуг і рекреаційно-туристичних продуктів.

Черкаська область має історико-культурний потенціал, який може як задовольнити потреби населення регіону, так і запропонувати туристичні маршрути національного та міжнародного інтересу. Потенціал області дозволяє розвивати практично всі види сучасного туризму: автомобільний, пізнавальний, науковий, спортивний та сільський (зелений). У Черкаській області на Державному реєстрі занесено 9266 пам'яток історії та культури, з них 89 національного значення, 39 державних музеїв та багато історико-культурних заповідників [75].

Пріоритетними напрямками розвитку туризму є виїзний та внутрішній туризм. Черкаська область має великий туристично-рекреаційний потенціал, який може задовольнити потреби населення та пропонувати туристичні маршрути державного інтересу. Але для розвитку туризму в Черкаській області необхідно вирішити проблеми щодо збереження історичних пам'яток [75].

Одним із ефективних шляхів прискорення розвитку є реалізація історико-культурної програми «Золота підкова Черкащини» «Мета цієї програми – відродження, збереження й розвиток духовних осередків, які забезпечують еталонний рівень культури; формування високих естетичних і етичних критеріїв суспільства; збереження культурної спадщини як основи української національної культури, турбота про подальший розвиток традиційних культур народів, які мешкають в області; модернізація культурної інфраструктури з переходом на нові форми роботи в умовах ринкової економіки; забезпечення державної підтримки та сприятливого господарсько-правового режиму для установ та закладів культури і мистецтва, культурницьких об'єднань, окремих митців» [48].

Отже, ефективний розвиток культурно-пізнавального туризму, повинен базуватися на раціональному використанні природних та кліматичних умов, етнічних, історичних, архітектурних пам'яток краю, що дозволить збільшити туристичні потоки та надходжень в місцевий бюджет та економіку країни.

У наступному підрозділі нами буде розроблено культурно-пізнавальний тур по Черкаській області.

2.3 Розробка культурно-пізнавального туру по Черкаській області

Сучасний розвиток культурно-пізнавального туризму має позитивну тенденцію на ринку туристичних послуг. Він слугує засобом інформування населення про історію та культуру краю, відіграє важливу роль в усвідомленні власної ідентичності та відродженні національних традицій. Наявність багатой ресурсної бази дає змогу задовольнити потребу у культурно-пізнавальному туристичному продукті високої якості як вітчизняних, так і міжнародних туристів та просувати національний туристичний продукт на міжнародному ринку туристичних послуг [71].

Нами запропонований нами культурно-пізнавальний тур вихідного дня «Україна Шевченка».

1. Коротка характеристика туру

Тривалість: 2 дні/1 ніч.

Вік від: 7+

Автобусний груповий тур (від 20 осіб), без нічних переїздів.

Передбачено відвідування історичних, культурних, природних та релігійних об'єктів пов'язаних дитинством Т. Г. Шевченка села Моринці, Шевченкове, Будище. А ще туристів очікують каньйони річки Рось, Канів та Чернеча гору.

2. Маршрут: Черкаси – Стеблів – Моринці – Шевченко – Будище –

Канів – Черкаси.

3. Загальна характеристика пунктів маршруту

День 1. Стеблів – Моринці – Шевченко – Будище – Моринці.

Перша локація – с. Стеблів на берегах р. Рось, яке є на батьківщиною письменника Нечуя-Левицького. Рось у Стеблеві – це своя Хортиця в мініатюрі, в замку фортеці якої зустрічались П. Сагайдачний, Б. Хмельницький, П. Дорошенко (фото 2.3.1).



Фото 2.3.1 Каьони р. Рось біля с. Стеблів Черкаська обл. [72]

Туристи мають змогу побачити місце, де стояла хата Миколи Джері, де живуть сучасні Кайдаші, нащадки «тих самих» Кайдашів (фото 2.3.2). Туристи відвідають Малу Хортицю, буде прогулянка екологічною стежкою по каньйону р. Рось до скель Сфінкс, екскурсію садибою-музеєм українського письменника І. Нечуя-Левицького (фото 2.3.3), перейдемо по підвісному містку через р. Рось до храму (фото 2.3.4). «Весною, коли розквітне природа, Стеблів такий гарний, що своєю мальовничістю може конкурувати з будь-яким швейцарським містечком» (А. Міцкевич).



Фото 2.3.2. Суконна фабрика р. Рось у с. Стеблів Черкаська обл. на якій працював Микола Джеря – легендарний герой Нечуя-Левицького [72]



Фото 2.3.3 Літературно-меморіальний музей І. С. Нечуя-Левицького с. Стеблів Черкаська обл. [72]

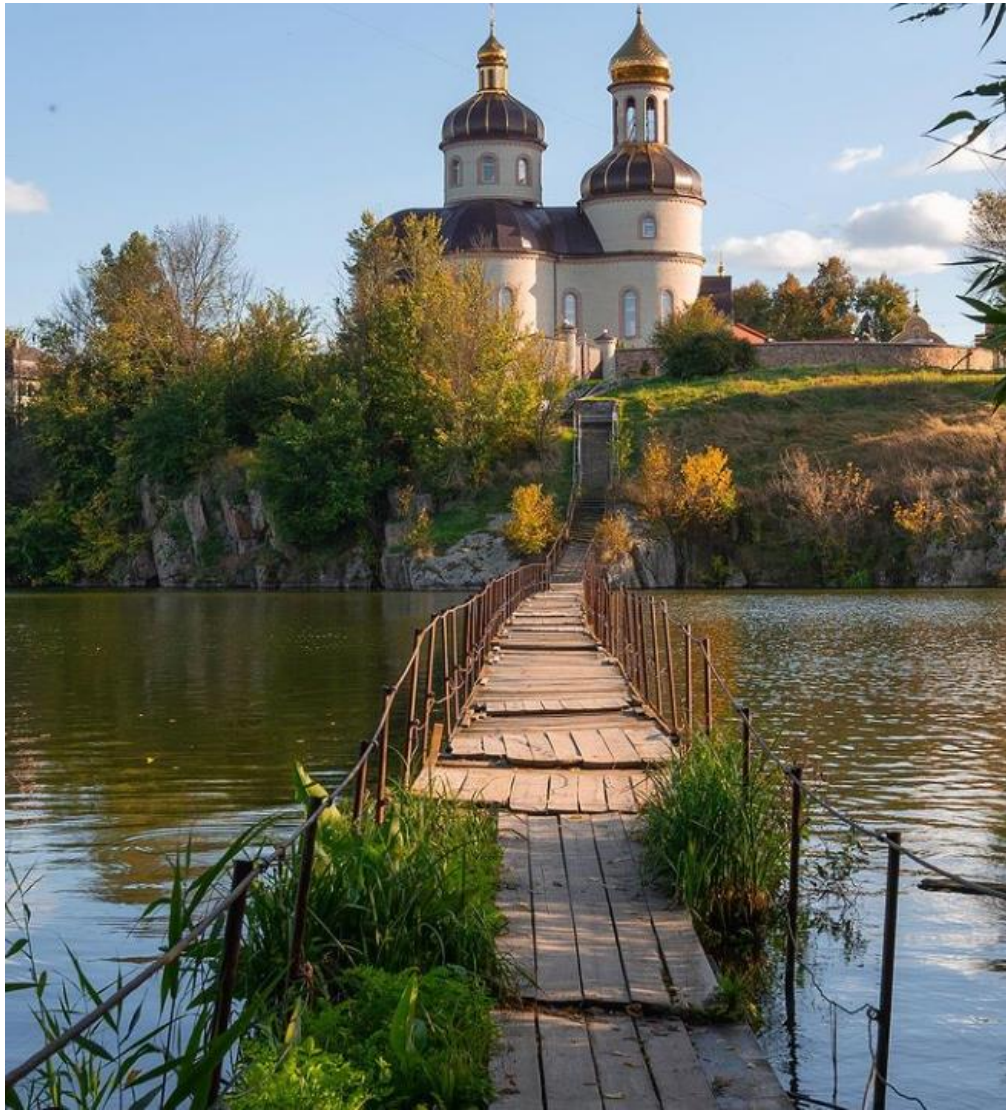


Фото 2.3.4 Храм Вознесіння Господнього в с. Стеблів
Черкаська обл. [101]

Літературно-меморіальний музей І. С. Нечуя-Левицького створений на громадських засадах у смт Стебліві в 1960 р. З 1969 р. розташований у відтвореному будинку родини Левицьких, біля якого в 1968 р. встановлений пам'ятник письменнику. З 1994 р. музей є філіалом Корсунь-Шевченківського державного історико-культурного заповідника. Сучасна експозиція музею заснована в 1988 р. і розповідає про життєвий і творчий шлях письменника. У музеї представлено близько 900 експонатів. У першій залі музею – ікони, годинники, меблі родини Левицьких, картина «Риболовля», яку написав письменник. У другому залі розміщено

етнографічний матеріал, що відтворює побут стеблевчан, у третьому – матеріали про молодість автора. Четверта зала розповідає про подальший життєвий шлях письменника, де представлені його особисті речі та відтворено інтер'єр київської квартири письменника. В останній кімнаті – картини, малюнки, панно пов'язані з творчістю про творчість письменника, видання творів автора різних років [32].

Далі туристи зупиняються на проживання в колоритній садибі-готелі сільського зеленого туризму в Моринцях. На обід господиня садиби порадує апетитними стравами української кухні, свіжоспеченим хлібом.

Після обіду відвідуємо Моринці – малу батьківщину Т. Шевченка і його матері, хата діда Якова, пам'ятник матері Тараса, здійснюємо прогулянку калиновою алеєю до криниці Шевченка та ставків.

У с. Моринці, де жили батьки дружини, в кріпацькій родині, які переїхали із с. Кирилівка народився Т. Г. Шевченко. Метрична книга із записом народження майбутнього поета зберігається у Національному музеї Тараса Шевченка. Ця хата простояла до 1918 р., а 1964 р. на цьому місці встановлено пам'ятний знак з написом: «Тут стояла хата, в якій народився великий український поет, революціонер – демократ Т. Г. Шевченко».

Батьки поета, Катерина Бойко та Григорій Шевченко, одружилися 1802 р. і, як було прийнято на той час, оселилися у батьків юнака. Але сім'я була великою, жили неподалік, тому в 1810 р. молода сім'я переїхала з дозволу поміщика в село Моринці до будинку Андрія Колесника. На той час господар був засланий до Сибіру, а його хата стояла порожня. Але молодій родині не було спокою. Господар хати утік із заслання і створив банду грабіжників. Батажок банди ділився здобиччю з найбільшнішими селянами і вважав, що Шевченки повинні заплатити за хату та землю, якими вони користувалися. Тому у 1815 р. родина повернулися до Кирилівки, де спочатку жили у Тарасового діда Івана Андрійовича Шевченка, а невдовзі переїхали в будинок, куплений за 200 карбованців у односельця поруч. У 1989 р. було відтворено дві хати: хату Якіма Бойка та хату Андрія Колесника. З 1992 р.

вони входять до складу історико-культурного заповідника «Батьківщина Тараса Шевченка». Біля хати – столітня пам'ятка народної архітектури: надвірний дерев'яний сарай, або клуня, перенесена з с. Шевченків [52].

Шевченкове – літературно-меморіальний музей Т. Г. Шевченка був відкритий в будинку Тараса Шевченка, де він проживав з батьками у 1815-1829 рр. Недалеко від хати – могила матері Кобзаря, на колишньому цвинтарі, а в центрі села – могила батька Григорія Шевченка. Поряд з музеєм знаходиться також хата, в якій навчався грамоті малий Тарас (фото 2.3.5).



Фото 2.3.5 Батьківська хата Т. Г. Шевченка, с. Шевченкове

Черкаська обл. [101]

Цей музей сімейна справа, адже ним керували лише родичі великого Кобзаря, тривалий час директором був онук Т. Шевченка – Т. Т. Шевченко, після чого її справу продовжила його дочка – В. Т. Шевченко, яка більше 30 років пропрацювала директором музею. [40].

У с. Будище, яке ми відвідаємо, знаходиться маєток пана Енгельгардта, в якого козачкував малий Тарас та в якого потім викупляли юного Шевченка

з кріпачтва його друзі, каштанова алея та старий сад, дуб, в дуплі якого Тарас ховав малюнки (фото 2.3.6).



Фото 2.3.6 Садина поміщика Енгельгардта, с. Будище
Черкаська обл. [101]

Історія садина поміщика Енгельгардта тісно пов'язана з ім'ям поета Тараса Шевченка. Це був великий поміщик який у 1828 р. побудував собі дачу на околиці с. Будище. До нього на службу потрапляє молодий слуга Тарас Шевченко. Разом із поміщиком Тарас Шевченко подорожує по світу, він побував у Вільно та Петербурзі. До 200-річчя з дня народження Тараса Шевченка тут розпочали реставраційні роботи. Згідно з проектом було оновлено фасад будівлі, відтворено альтанку та паркові вулиці, відреставровано винний льох, а також відтворено будинок управителя [68].

Після екскурсії в с. Будище – повернення в садину сільського зеленого туризму. За бажанням подорожі по околицях на велосипеді. Вечеря та нічліг. Гості, які хочуть бути ближче до природи та відчутти колорит сільського життя, можуть ночувати не в будинку, а на сіннику.

День 2. Моринці – Канів – Черкаси.

Сніданок у садибі сільського зеленого туризму у Моринцях.

Відпочинок, вільний час.

Обід у садибі сільського зеленого туризму у Моринцях.

Звільнення номерів. Переїзд до м. Канів, відвідування Шевченківського національного заповідника.

Тарасова гора, або ж Чернеча гора до 1861 р. в м. Каневі. – місце поховання поета. Тут, 22 травня 1861 р. з ініціативи його близьких друзів Тараса Шевченка було перепоховано, яку після цієї події городяни назвали цю гору Тарасовою. У 1884 р. на зібрані народом кошти збудували Тарасову світлицю, змінили зовнішній вигляд могили та встановили чавунний хрест, які зберіглися і до нині.

«Шевченківський національний заповідник, що знаходиться на Чернечій горі, є першим в Україні історико-культурним заповідником, якому надали статус національного. Кількість відвідувачів за рік перевищує позначку у 100 000 осіб. Площа – 45 га.

До складу заповідника входить пам'ятки культурної спадщини:

- Могила Тараса Шевченка;
- Музей Т.Г. Шевченка;
- Тарасова світлиця;
- Музей Літературна Канівщина;
- Канівський музей народного декоративного мистецтва;
- Канівський історичний музей.

Три з них розташовані на Тарасовій горі, інші – на території Канева. Заповідник – це місце, що варто відвідати лише для того, щоб насолодитися краєвидами, прогулятися набережною, затишними вуличками маленького містечка. У подарунок до чудових емоцій від гарно проведених годин чи днів у Каневі, вам випаде можливість ознайомитись зі сторінками історії Канівщини та дізнатися більше про життя і біографію Кобзаря» [76].

Повернення до м. Черкаси (автовокзал/залізничний вокзал).

3. Програма туру

Детальний опис програми туру «Україна Шевченка» міститься у таблиці 2.3.2.

Таблиця 2.3.2

Програма туру «Україна Шевченка» [розроблено авторкою]

Час, дні	Види діяльності
1	2
1 день	
06:00-06:30	Збір туристів з усіх міст біля автобусного/залізничного вокзалу М. Черкаси. Виїзд з м. Черкаси.
06:30-08:00	Переїзд до с. Стеблів.
08:00-12:00	Екскурсійна програма у с. Стеблів. Річка Рось у Стеблеві – це своя Хортиця в мініатюрі, в замку фортеці якої зустрічались П. Сагайдачний, Б. Хмельницький, П. Дорошенко. Ми побачимо, де стояла хата Миколи Джері, де живуть сучасні Кайдаші, нащадки «тих самих» Кайдашів. Відвідаємо Малу Хортицю, пройдемо екологічною стежкою по каньйону р. Рось до скель Сфінкс, побачимо садибу-музей українського письменника І. Нечуя-Левицького, перейдемо через річку Рось по підвісному містку до храму.
12:00-13:00	Переїзд до с. Моринці
13:00-14:00	Поселення та обід у садибі сільського зеленого туризму у с. Моринці.
14:00-18:00	Вільний час. Розташування садиби в Моринцях дуже зручне для туристів: вона знаходиться в самому центрі села, поблизу водойми, де можна плавати, а також рибалити. Насолоджуйтеся свіжим повітрям, тишею та сільським колоритом разом із друзями, рідними та близькими. У розпорядженні гостей садиби – дві тіністі альтанки, тенісний стіл, а для малюків – надувний басейн та пісочниця. На території садиби є музей, де зібрані старовинні предмети українського побуту.
18:00-19:00	Вечеря у садибі сільського зеленого туризму у с. Моринці.
2 день	
08:00-09:00	Сніданок у садибі сільського зеленого туризму у с. Моринці.
09:00-13:00	Вільний час. Розташування садиби в Моринцях дуже зручне для туристів: вона знаходиться в самому центрі села, поблизу водойми, де можна плавати, а також рибалити. Насолоджуйтеся свіжим повітрям, тишею та сільським колоритом разом із друзями, рідними та близькими. У розпорядженні гостей садиби – дві тіністі альтанки, тенісний стіл, а для малюків – надувний басейн та пісочниця. На території садиби є музей, де зібрані старовинні предмети українського побуту.
13:00-14:00	Обід у садибі сільського зеленого туризму у с. Моринці.
14:00-15:30	Переїзд до м. Канів

Продовж. табл. 2.3.2

1	2
15.30-17:00	Екскурсійна програма у м. Канів. Тарасова гора – національна святиня українського народу, місце поховання видатного поета-пророка Т. Г. Шевченка.
17:00-18:30	Повернення до м. Черкаси (залізничний/автовокзал)

4. Калькуляція туру (табл. 2.3.3).

Таблиця 2.3.3

Калькуляція туру «Україна Шевченка» [розроблено авторкою]

№ з/п	Найменування витрат	Ціна, грн	Кількість	Формула	Загальна сума, грн
1	Трансфер за маршрутом (автобус Мерседес 20 місць)	1500	20	-	30000
2	Проживання 1 ніч (2-х містний номер)	400	10 номерів 1 доба	$\text{Впр} = \text{Ціна одного номера} * \text{Кількість номерів} * \text{Кількість днів проживання}$	4000
3	Харчування (Обід та вечеря - 1-й день; сніданок та обід – 2-й день)	400	20	-	8000
4	Екскурсійне обслуговування на об'єктах	200	20	-	4000
5	Заробітна плата супроводжувача гіда	500	2	$\text{Вз} = \text{Денна ставка} * \text{Кількість днів роботи}$	1000
6	Накладні витрати	-	10 %	$\text{Вн} = (\text{п1} + \text{п2} + \text{п3} + \text{п4} + \text{п5}) * 10\% / 100\%$	4700
7	Групове страхування туристів від нещасних випадків	-	5 %	$\text{Вс} = 5\% / 100\% * (\text{п1} + \text{п2} + \text{п3} + \text{п4} + \text{п5} + \text{п6})$	2585
8	Прибуток	-	20 %	$\text{Ціна} = 20\% / 100\% * (\text{п1} + \text{п2} + \text{п3} + \text{п4} + \text{п5} + \text{п6} + \text{п7})$	10855
9	Загальна вартість туру	-	-	$\text{Втз} = \text{п1} + \text{п2} + \text{п3} + \text{п4} + \text{п5} + \text{п6} + \text{п7} + \text{п8}$	65140
10	Ціна путівки на 1 особу	-	група 18 осіб	$\text{Цп} = \text{Втз} / \text{Кількість осіб}$	3260

Отже, вартість 1 путівки складе 3260 грн.

До наведено у табл. 2.3.3 варто зазначити, що до вартості путівки

ВХОДИТЬ:

- проїзд комфортабельним транспортом за маршрутом. (Мерседес, Спрінтер);
- проживання у садибі сільського зеленого туризму у с. Моринці;
- супровід гідом з м. Черкаси;
- екскурсії на об'єктах;
- двох разове харчування.

До вартості туру не включено вхідні квитки в музеї та заповідники; додаткове харчування; особисті витрати (катання на велосипеді 50 грн/год).

Одномісне розміщення можливе в номерах – доплата 300 грн.

Вхідні квитки, дорослий/дитячий: Стеблів музей Нечуй-Левицького – 50/40 грн; екологічна стежка по каньйону р. Рось – 50/40 грн; Моринці – 50/40 грн; Шевченкове – 50/40 грн; Канівський заповідник, музей, екскурсія містом – 200/180 грн; музей Кобзаря – 30 грн.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Після перемоги у війні перед Україною виникне завдання створення високорентабельної та ефективної туристичної галузі на основі власних туристично-рекреаційних ресурсів з урахуванням світових тенденцій. Сьогодні серед основних напрямів розвитку туризму виділяється культурно-пізнавальний, який ґрунтується на розумінні важливої ролі пізнавальної діяльності, на необхідності створення умов для реалізації культурних потреб людей.

Культурно-пізнавальний туризм слід розглядати як вид подорожі з метою отримання нових знань у сфері культури, історії, релігії, традицій, особливостей способу життя та побуту та відвідування об'єктів культурної спадщини регіону чи країни, яку відвідується. Сьогодні набуває популярності креативний туризм, як сучасний тренд культурно-пізнавального туризму, який окрім відвідування туристичних об'єктів також передбачає спостереження, занурення в історію, ознайомлення з культурними та мистецькими традиціями.

Сприятливі природно-кліматичні умови, географічне положення Черкаської області, багатий культурно-історичний спектр туристичної атрактивності, наявна архітектурно-краєзнавча спадщина, унікальність трипільської культури, літературно-мистецькі надбання є чудовим фундаментом для розвитку культурно-пізнавального туризму в регіоні. Культурно-пізнавальні регіону зосереджені в природних зонах, які дозволяють різноманітні форми активного відпочинку в природних ландшафтах.

Розвиток туристично-рекреаційної галузі в області в передвоєнні роки характеризувався позитивною та стабільною динамікою, тобто туристично-рекреаційна галузь відігравала значну роль у соціально-економічному розвитку регіону.

В умовах повоєнного відновлення економіки України залученню туристів в область сприятиме розвиток туристичної, торгівельно-побутової та транспортної інфраструктури, покращення сервісу для вимогливих іноземних мандрівників, а також державно-приватне партнерство у сфері туризму. Це забезпечить не тільки розвиток туристичної галузі в області, але й сприятиме формуванню фінансових ресурсів для збереження, реставрації та популяризації культурно-історичних пам'яток та об'єктів.

З метою привернення уваги відвідувачів до культурно-історичних цінностей Черкаської, доцільно продовжувати розробляти нові тури з урахуванням потреб і побажань шанувальників культурно-пізнавального туризму з урахуванням креативного аспекту. Для їх промоції доцільно здійснювати організацію та проведення ознайомлювальних турів для представників туристичних фірм, засобів масової інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алдошина М. В., Брусільцева Г. М. Крос-культурні комунікації в галузі туризму в умовах глобалізації. Бізнес Інформ. 2014. № 3. С. 197-202.
2. Баранова К. А. Креативний туризм як інноваційний вид туризму. Матеріали І Всеукр. наук.-практ. конф. «Сучасний стан та потенціал розвитку індустрії гостинності в Україні» (м. Херсон, 23 квітня 2021 р.). Херсон: ХДАЕУ, 2021. С. 180-182.
3. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. Монографія. К URL: <https://tourlib.net/search.htm?q=бейдик...> (дата звернення: 12.04.2024).
4. Божко Л. Д. Креативний туризм: постнекласична варіація культурного туризму. Дозвілля та туризм у постнекласичній перспективі: матеріали методологічного міждисциплінарного Інтернет-семінару (м. Полтава, 3 грудня 2020 р.). Полтава: ПУЕТ, 2021. С. 3-7.
5. Божко Л. Д. Культурний туризм як важливий чинник соціально-культурного розвитку регіонів України. Культура України : зб. наук. праць. 2010. Вип. 32. С. 169-179.
6. Божко Л. Д. Культурний туризм: від старого змісту до нової концепції. Культура України. 2016. Вип. 52. С. 90-102.
7. Браславська О. В., Рожі І. Г. Сучасний стан туризму й рекреації в Черкаській області. Актуальні проблеми і перспективи розвитку фізичного виховання, спорту і туризму: колективна монографія. за заг. ред. Н. С. Понегелової. – Переяслав: Домбровська Я. М., 2020. 236 с.
8. Бучко Ж. Буковина етнотуристична: можливості та тенденції для транскордонного туризму. Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи: зб. матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених. Львів: ЛІЕТ, 2016. С. 37-42.
9. Бучко Ж. Етнотуристичні дослідження Буковини. Географія та

туризм: наук. зб. / ред. кол.: Я. Б. Олійник (відп. ред.) та ін. К.: Альтерпрес, 2010. Вип. 6. С. 154-158.

10. Бучко Ж. Сутність поняття етнотуризму: підходи та визначення. Географічна освіта і наука: виклики і поступ: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 140-річчю географії у Львівському університеті (м. Львів, 18–20 травня 2023 р.) / відповід. редактори: В. Біланюк, Є. Іванов. У 3-ох томах. Львів: Простір-М, 2023. Т. 3. С. 150-153.

11. Вісім готелів в Україні отримали або підтвердили свої «зірки». URL: <https://focus.ua/uk/economics/481213-vosem-gostinic-v-ukraine-poluchili-podtverdili-svoi-zvezdy> (дата звернення: 27.04.2024).

12. Гладкий О. В. Проектування інноваційного туристичного продукту у сфері культурно-пізнавального туризму Чернігівської області України. Теорія і практика фізичної культури і спорту. 2023. № 1. С. 132-138.

13. Гнаткович О. Д., Назарова С. В. Сучасні тенденції розвитку культурного туризму. Наукова думка сучасності і майбутнього, Матеріали 23 Всеукраїнської практично-пізнавальної конференції, 25-31 жовтня 2018 р. Дніпро: Наукове мислення, 2018. С. 24-26.

14. Головне управління Держгеокадастру у Черкаській області. URL: <http://cherkaska.land.gov.ua/> (дата звернення: 06.04.2024).

15. Головне управління статистики у Черкаській області. Офіційний сайт. URL: <https://www.ck.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 24.04.2024).

16. Грабар Н. Г., Мазоренко М. О. Культурна спадщина України: навчально-методичний посібник практичних занять і самостійної роботи для студентів денної та заочної форми навчання. Харків: ДБТУ, 2022. 55 с.

17. Грановська В. Г., Стукан Т. М. Культурно-пізнавальний туризм Херсонщини: стан та перспективи подальшого розвитку. Агросвіт. 2020. № 10. С. 37-42.

18. Громадська організація «Спілка сільського зеленого туризму України». Офіційний сайт. URL: <https://www.greentour.com.ua/region/>

cherkaska (дата звернення: 25.04.2024).

19. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 24.04.2024).

20. Десятніков І. В. Стратегічні напрями розвитку туризму Черкаського регіону. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. 2015. Вип. 40. Ч. 1. С. 141-145.

21. Директорат креативних індустрій. Міністерство культури та інформаційної політики URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/officialcategory?-cat_id=245281927 (дата звернення: 27.04.2024).

22. Дичковський С. І. Культурний туризм як сфера реалізації дозвіллевих технологій та віртуального досвіду. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2019. № 3. С. 89-95.

23. Дрогомирецька М. І. Культурно-пізнавальний туризм і його роль у стійкому розвитку регіонів. Туризм: реалії та перспективи сталого розвитку: матеріали доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23-24 жовт. 2014 р.). К.: КНТЕУ, 2014. С. 68-69.

24. Дутчак С. В., Дутчак М. В. Деякі аспекти виділення сегментів спеціалізованого туризму та їх стан на території Чернівецької області. URL: Туристсько-краєзнавчі дослідження. https://tourlib.net/statti_ukr/dutchak9.htm. (дата звернення: 27.04.2024).

25. Жмуденко В. О., Полянницька А. В. Формування стратегії розвитку туризму Черкаської області. Економіка і суспільство. 2018. Вип. 17. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/ (дата звернення: 06.04.2024).

26. З'явилася нова туристична мапа Черкащини. #ШОТАМ. URL: <https://shotam.info/z-iavylasia-nova-turystychna-mapa-cherkashchyny/> (дата звернення: 24.04.2024).

27. Зараховський О. Є. Культурна спадщина Черкащини як туристичний ресурс. Культура і Сучасність. 2014. № 1. С. 181-187.

28. Кара-Васильєва Т. В. Культурна спадщина України: дослідження, її стан у період новітніх викликів сучасності. Вісник Національної академії

наук України. 2022. № 7. С. 42-46.

29. Колективні засоби розміщування в місті Черкаси у 2019 році. Статистичний бюлетень. Головне управління статистики у Черкаській області. Черкаси, 2020. 16 с.

30. Колективні засоби розміщування в місті Черкаси у 2020 році. Статистичний бюлетень. Головне управління статистики у Черкаській області. Черкаси, 2021. 12 с.

31. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини. Офіційний переклад. URL: <https://uccs.org.ua/konventsia-pro-okhoronu-nematerialnoi-kulturnoi-spadshchyny-2/> (дата звернення: 11.03.2024).

32. Корсунь-Шевченківський державний історико-культурний заповідник. Літературно-меморіальний музей І. С. Нечуя-Левицького. URL: <https://korsunzapovidnyk.com.ua/museum/literaturno-memorialnyy-muzei-i-s-ne/> (дата звернення: 10.04.2024).

33. Красномовець В. А., Дроботова М. В. Характеристика готельної сфери Черкащини в контексті розвитку туризму в регіоні. Економіка та суспільство 2021. Вип. 32. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/778>

34. Кулиняк І. Я., Карий О. І., Прокопишин-Рашкевич Л. М., Огінок С. В. Європейський досвід популяризації історичної спадщини та культурного туризму: навчальний посібник. Львів: Растр-7, 2023. 254 с.

35. Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток історії та культури України» / Кот С. І. (відповідальний редактор), Денисенко Г. Г., Івакін Г. Ю., Катаргіна Т. І., Ковпаненко Н. Г., Скрипник П. І., Тимофієнко В. І., Титова О. М., Федорова Л.Д. К.: Інститут історії України, 2015. 486 с.

36. Культурні індустрії в сучасному місті / Креативні міста в Україні. URL: <http://www.creativecities.org.ua/uk/creative-industries/texts/?newsid=22> (дата звернення: 27.04.2024).

37. Культурно-рекреаційно-соціальна Черкащина: довідник / О. О. Кравченко, М. С. Міщенко, Н. В. Белоусова [та ін.]; МОН України,

Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань: Візаві, 2021. 281 с.

38. Курило Т. В. Правова сторона культурної спадщини України. Монографія. Львів: Львівський юридичний інститут МВС України, «Новий світ-2000», 2014. 152 с.

39. Лесик А., Бучко Ж. Фестивалі Карпатського регіону як чинник туристичної привабливості. Проблеми розвитку депресивних регіонів: матер. міжнарод. конф. Ніжин: Аспект-поліграф, 2007. С. 174–177.

40. Літературно-меморіальний музей Т. Г. Шевченка. Discover. URL: <https://discover.ua/locations/literaturno-memorialnyy-muzey-t-g-shevchenko> (дата звернення: 10.04.2024).

41. Маленков, Р. Шістдесят сім зупинок Черкащини: путівник. К.: Грані-Т, 2010. 112 с.

42. Мельниченко О. В. Утворення історико-культурних заповідників на Черкащині та проблеми їх розвитку Краєзнавство Черкащини: збірник. URL: <http://library.ck.ua/files/29.07.2015/Cherkzapovidn.pdf>.

43. Миронов Ю. Б., Свидрук І. І. Теоретичні та практичні аспекти розвитку креативного туризму. Підприємництво та торгівля. 2023. Вип. 36. С. 19-24.

44. Момонт Т. В. Основні фактори розвитку ринку туристичних послуг. Економіка. Управління. Інновації. 2012. № 1 (7). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2012_1_35 (дата звернення: 20.03.2024).

45. Національне бюро програми ЄС «Креативна Європа» в Україні. URL: <https://creativeeurope.in.ua/> (дата звернення: 27.04.2024).

46. Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України. URL: <https://uccs.org.ua/natsionalnyj-reiestr-objektiv/> (дата звернення: 20.03.2024).

47. Никига О. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туризму в регіонах України : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (18-19 травня 2017 р., м. Львів). Львів : ЛДУФК, 2017. С. 81-84.

48. Обласна комплексна історико-культурна програма «Золота підкова

Черкащини». Національна спілка краєзнавців України. URL: <https://nsku.org.ua>. (дата звернення: 20.03.2024).

49. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. Одеса : ОНЕУ, 2016. 262 с.

50. Панченко Т. Культурні ресурси як основний чинник сталого розвитку туризму. Досвід та перспективи розвитку міст України. 2013. Вип. 24. С. 62-69.

51. Плюта О. П. Роль арт-туризму в процесі формування туристичної привабливості території. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал. 2021. № 3. С. 47-52.

52. Портал Шевченка. URL: <http://kobzar.ua/page/101> (дата звернення: 28.03.2024).

53. Приймак Д. Й. Релігійне паломництво як фактор розвитку сучасного туризму. Гілея: науковий вісник: зб. наук. праць, 2015. Вип. 100. С. 149-152.

54. Про внесення змін до Закону України «Про охорону культурної спадщини»: Закон України від 02.12.2010 р. № 2457-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2245-15> (дата звернення: 24.04.2024).

55. Про затвердження видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2019 р. № 265-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 17.03.2024).

56. Про затвердження Порядку визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України: Постанова Кабінету міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1760. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1760-2001-%D0%BF> (дата звернення: 24.04.2024).

57. Про критерії віднесення об'єктів до списку світової спадщини ЮНЕСКО. УТОПІК. 16.03.2021. URL: <https://pamjatky.org.ua/pro-kriteri%D1%97-vidnesennya-obyektiv-do-spisku-svitovo%D1%97-spadshhini->

yunesko/ (дата звернення: 14.03.2024).

58. Про культуру: Закон України від 14 грудня 2010 р. № 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (дата звернення: 27.04.2024).

59. Про музеї та музейну справу: Закон України від 29.06.1995 р. № 249/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 24.04.2024).

60. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 8.06.2000 р. № 1805-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>. (дата звернення: 22.04.2024).

61. Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини від 06.03.2008 р. № 132-VI. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T080132.html (дата звернення: 21.04.2024).

62. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 р. № 2465-12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12> (дата звернення: 24.04.2024).

63. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.03.2024).

64. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва. К.: Центр учбової літератури, 2007. 344 с.

65. Радіонова О. М., Оболенцева Л. В., Александрова С. А. Креативність і туризм: діалектика взаємозв'язку (міжнародний досвід). Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2020. Вип. 29. С. 138-141.

66. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Черкаській області у 2017 році. Черкаська обласна державна адміністрація. Управління екології та природних ресурсів. URL:

http://www.eco.ck.ua/docs/Dop_2017.pdf (дата звернення: 26.04.2024).

67. Рєзунова В. О., Мареха І. С. Арт-туризм та драйвери його розвитку. Стан і перспективи сучасного туризму: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, (м. Суми, 24-25 листопада 2022 р.) / Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка ; [редкол.: Ю. О. Лянной, О. Ю. Кудріна, В. В. Божкова та ін.]. Суми : ФОП Цьома С. П., 2022. С. 53-56.

68. Садиба Павла Енгельгардта. IGotoWorld. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/67477_usadba-pavla-engelgardta.htm (дата звернення: 10.04.2024).

69. Сектор розвитку креативних індустрій. Міністерство економіки України. URL: <https://regulation.gov.ua/catalogue/departament/id4415> (дата звернення: 24.04.2024).

70. Сеньків М. І., Мох Р. Н. Ремесла як основа розвитку креативних туристичних дестинацій. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 36. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1123> (дата звернення: 20.04.2024).

71. Снігур К. В. Культурно-пізнавальний туризм в Україні: сучасний стан ресурсної бази та перспективи розвитку. Вісник ДонНУЕТ «Економічні науки». 2023. Вип. 2 (79). С. 32-34.

72. Стеблів. Україна Інкогніта. URL: <https://ukrainaincognita.com/palatsy-ta-sadyby/stebliv> (дата звернення: 10.04.2024).

73. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. URL: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-r (дата звернення: 24.04.2024).

74. Стратегія розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки. Черкаси, 2020. 106 с.

75. Сушко Н. В. Історія розвитку та проблеми молодіжного туризму на Черкащині. Часопис соціально-економічної географії. Харків: ХНУ ім. В. Н.

Каразіна, 2011. № 10 (1). С. 144-147.

76. Тарасова гора, Шевченківський національний заповідник, Канів. #FINDWAY. URL: <https://find-way.com.ua/oblast/cherkaska/kaniv/tarasova-hora-kaniv> (дата звернення: 22.03.2024).

77. Федорович І. Арт об'єкти. URL: <https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/007.pdf> (дата звернення: 27.04.2024).

78. Федорченко В. К., Мініч І. М. Туристський словник-довідник. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi>. (дата звернення: 22.03.2024).

79. Філософський енциклопедичний словник. URL: <http://slovopedia.org.ua/104/53397/1083560.html> (дата звернення: 27.03.2024).

80. Чепурда Г. М. Сентиментальний туризм та збереження культурної самобутності: шляхами єврейських містечок України. Туристичний та готельноресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Черкаси, 22–23 берез. 2018 р.): у 2 т. / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2018. С. 281-287.

81. Черкаська обласна рада. Офіційний сайт. URL: <https://www.oblradack.gov.ua/> (дата звернення: 25.03.2024).

82. Черкащина туристична. Туризм (обласне дочірнє підприємство). Черкаська обласна державна адміністрація. URL: <http://ck-oda.gov.ua/turyzm-oblasne-dochirnje-pidpryjemstvo/> (дата звернення: 23.04.2014 р.).

83. Чорна Н. М. Креативні індустрії та їх роль у розвитку культурно-пізнавального туризму. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2228> (дата звернення: 29.03.2024).

84. Шандор Ф. Ф., Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму. К.: Знання, 2013. 334 с.

85. Шевелюк М. М. Поняття культурного туризму та його класифікації. Теорія та історія культури. Питання культурології. 2020. Вип.36. С. 99-109.

86. Шестель О. Г., Литвин Т. П. Перспективи розвитку культурно-

пізнавального туризму на Черкащині. Інновації та технології в сфері послуг і харчування. 2020. № 2. С. 75-81.

87. Booking.com. Офіційний сайт. URL: <https://www.booking.com> (дата звернення: 25.04.2024).

88. Creative Industries Mapping Documents. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/creative-industries-mapping-documents> (дата звернення: 11.03.2024).

89. Cultural tourism in the EU macro-regions: Cultural Routes to increase the attractiveness of remote destinations. 2020 / European Commission and Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/routes4u-manual-attractiveness-remote-destination-cultural-tourism/16809ef75a%0A%0A> (дата звернення: 24.04.2024).

90. Fernandez R. Module 2. Management of tourism in heritage sites. URL: <https://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-475-6.pdf> (дата звернення: 21.04.2024).

91. ICOMOS Tourism Handbook for World Heritage Site Managers. URL: <https://www.icomos.org> (дата звернення: 12.03.2024).

92. IGotoWorld. Все про Україну на туристичному порталі. URL: <https://ua.igotoworld.com/> (дата звернення: 24.04.2024).

93. Kajzar P. Cultural tourism and world heritage. Sborník příspěvků XVII mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Hustopeče, 2014. P. 901-906.

94. Ohridska-Olson R.V. Cultural Tourism: Definitions and Typology – A Research Note. October 8, 2015. URL: <https://ssrn.com/abstract=3318843>. (дата звернення: 20.04.2024).

95. Richards G., Raymond C. Creative Tourism. ATLAS News. 2010. Vol. 23. P. 16-20.

96. Rudenko V., Dzhaman V., Buchko Z., Dzhaman Y., Mruchkovstyy P. Theoretical-Methodological Basis for Studying the Preconditions of Ethnic Tourism in Multi-ethnic Urban Settlements. The Case of Chernivtsi City, Ukraine. Journal of Settlement and Spatial Planning. 2016. Vol. 7. № 2. P. 157-165.

97. Svydruk I. I., Ossik Yu. I., Prokopenko O. V. Creative Management: Theoretical Foundations: monograph. Chorzow: Drukarnia Cyfrowa, 2017. 144 p.
98. The World Travel & Tourism Council URL: <https://wttc.org/Research/Economic-Impact> (дата звернення: 27.04.2024).
99. Towards Sustainable Strategies for Creative Tourism: discussion report of the planning meeting for the 2008. International Conference on Creative Tourism. Santa Fe, New Mexico, U.S.A. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000159811> (дата звернення: 27.04.2024).
100. UNESCO. Diversity of Cultural Expressions Офіційний сайт. URL: <https://en.unesco.org/creativity> (дата звернення: 27.04.2024).
101. Wikipedia. Вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org> (дата звернення: 12.04.2024).
102. World Tourism Organization. Офіційний сайт URL: <https://www.unwto.org>. (дата звернення: 24.04.2024).
103. World Tourism Organization. Tourism and culture synergies. UNWTO, Madrid, 2018. URL: www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284418978 (дата звернення: 24.04.2024).